

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo ..... 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbil Kristan*

Upravnik: *Milan Medvešek*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

ODBORNIKI

Cankarjeve ustanove:

Predsednik: *Louis Kaferle*; podpredsednik: *John Rotar*; tajnik *Milan Medvešek*; blagajnik: *Joseph Frančeskin*; zapisnikar *Joseph Jauch*; organizator: *Ivan Jontez*.

NADZORNIKI:

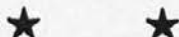
John Prudich, Louis Zorko, Felix Strumbel.

GOSPODARSKI ODBOR:

Anton Jankovich, Mrs. Frances Candon, Louis Dular, Mike Trebec.

POSVETOVALNI ODBOR:

Vatro Grill, Anton Skapin, John Alich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.

Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbil Kristan*

Manager: *Milan Medvesek*

Usebina

NOVO LETO	1
JAKOB ZUPANČIČ: PRIIGRANA ŽENA	5
POT AMERIŠKEGA DELAVSTVA	9
ZVONKO NOVAK: IZ TEME V LUČ	12
NIČ ČAROVNIŠTVA	13
HITLER IN NJEGOVA VOJSKA	16
E. K.: JULKINA ZMOTA (Dalje)	17
DIKTATURA V BRAZILJI	21
NA ROBU	23
PREOBRAŽANJE RUSIJE	24
MOGOTCI V CENTRALNI AMERIKI	26
STEKLO — ČUDEŽNA SNOV	28
ŽENSKO POGlavJE	30
ZA GOSPODINJE	32

CG

KNJIŽEVNOST

Ameriški družinski koledar. Ko je bila ta izdaja že polna, smo dobili od Jugoslovanske delavske tiskovne družbe v Chicagu njen koledar za l. 1938. O tej publikaciji povemo kaj več prihodnjič, a za danes naj omenimo, da gre uredništvu in tiskarni vsa čast za to publikacijo, ki je po vsebini in po opremljenosti krasno delo. Peščica Slovencev je v tej deželi, skoraj sami tlakarji, vsak v težki borbi za vsakdanji kruh, prisiljen, da si ukrade trudne ure od prepotrebne počitke, če hoče storiti kaj kulturnega, in v tem osredju je Frank Zajc uredil knjigo, s katero bi se lahko postavila vse večja, vse bolj srečno opremljena narodna skupina. Med sotrudniki so nekateri stari znanci, pa tudi nekatera nova imena. Vsi prispevki so dobri, nekateri izvrstni . . . Skromen je bil začetek pred 42 leti; mnogo je bilo težav in pesimisti so bili brezupni. Gotovo je tudi sedanji urednik imel bridke ure. Napredek od leta do leta opravičuje optimiste in letošnja izdaja je lahko ponos urednika, sotrudnikov in naprednega slovenskega delavstva v Ameriki. Cena je 75c, neverjetno, če primerjate s cenami angleških knjig, ki imajo na stotisoče naklade.

Narodni adresar. Zelo koristno knjigo pod tem naslovom je izdal Ivan Mladineo v New Yorku z naslovi jugoslovanskih organizacij, listov, ustanov in posameznikov v Ameriki. Ker smo knjigo dobili prepozno za podrobnejšo oceno, jo opišemo prihodnjič. Zlasti organizacijam in drugim ustanovam bo prišla zelo prav.

O Indiji je že nekaj časa prav malo čitati po dnevnem časopisju. Tu pa tam je bilo nekaj zelo kratkih poročil o izgrelih ob severo zapadni meji in čitatelj je dobil vtis, da je šlo le za malo pomembne nereda. Zdi se pa, da so bila ta poročila zelo netočna in da so bili tisti "izgredi" resni upori, za katere je Anglija potrebovala precej sile, da jih je zatrla. Iz nekega londonskega vira, ki se je že večkrat izkazalo kot dobro poučeno, prihaja vest, da je Wilkinsonova tvrdka po naročilu angleške vlade poslala v Indijo dva tisoč strelavarnih telovnikov za ondotne angleške uradnike. Po tem bi se dalo soditi, da ima vlada Velike Britanije precej resnih skrbi z Indijo.

Ameriška ekspedicija, iščoča sledove predzgodovinskega človeka, je sedaj v Burmi in ostane tam do marca. Odposlala jo je harvardska univerza, sodelujoča z vseučiliščem v Filadelfiji. Vodi jo profesor H. de Terra, ki je bil tudi na čelu zadnje ekspedicije v Indiji z enakim namenom.

Cavalier Cafe

Lastnik **John Močnik**

6507 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

Točimo prvovrstno pivo, vino in žganje. Ob petkih strežemo z ri-bo, ob sobotah pa s kokošjo pe-čenko.

JOSEPH KODRIČ

Vzorna mesnica.

1307 ADDISON ROAD

HENDERSON 3365

Z našo postrežbo boste zadovoljni.

Marn Dry Cleaning Co.

6518 ST. CLAIR AVENUE

ENDICOTT 2940

Dobro delo, hitra in vpljudna postrežba.

John Filipič

Grocerija in mesnica.

Vedno dobro, sveže blago.

1048 EAST 76th STREET

Cleveland, Ohio

Frank Černe Jewelry Company

v Slov. Narodnem Domu

6401 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

August Kollander

Potovalna pisarna

6419 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

Dr. A. L. Garbas

Slovenski zobozdravnik

Uraduje v SND.

6411 ST. CLAIR AVENUE

Moderna oprema. X žarki

Frank Butala

Slovenska trgovina s čevlji.
Velika izbora.

6410 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna

6413 ST. CLAIR AVENUE

V zalogi imamo vedno sveže pecivo, kolače, torte, za dom, za godove in svatbe.

Nick Spelich

SLOVENSKA MLEKARNA

6210 WHITE AVENUE

HENDERSON 2116

Cleveland, Ohio

John Mikuš

Izdelovalec harmonik.

6607 EDNA AVENUE

Cleveland, Ohio

Dominik Laušin

Gasolinska postaja.

Dobra in zanesljiva postrežba.

EAST 60th STREET in ST.

CLAIR AVENUE

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

letnik
I.
1937
*
5.
številk

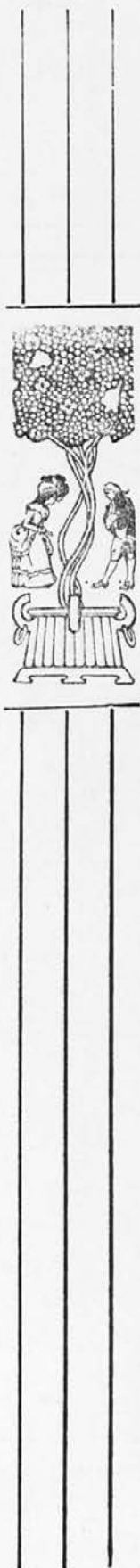
Novo leto

Božič in Novo leto — dva praznika, sorodna in za tiste, ki praznujejo oba, nerazdružljiva, dva praznika, porojena iz enakega hrepenenja in upanja, dva praznika, stara kakor človeško umovanje in iskanje, kljub izpreminjajočim se časom polna simbolistike in pomembnosti, draga staršem in otrokom, starokopitnežem in modernistom — zopet sta tukaj in iz davnine podedovana voščila gredo okrog in okrog: vesele praznike in srečno Novo leto! . . .

Mnogi narodi imajo mnogo praznikov in dosti je takih, ki niso izšli iz nobenega ljudskega čustvovanja, iz nobene narodne tradicije, ampak so jih prizadeti krogi sugerirali množicam in te so jih sprejele — iz dobrodušnosti, iz posnemovalnosti in zato, ker človek sploh rad praznuje. Ni le želja po počitku, ki ga vodi, dasi je v naši histerični civilizaciji tudi počivanje velika kulturna potreba; ampak praznovanje je več. Zavedno ali nezavedno čuti človek glupost in moro vsakdanjega življenja v naši družbi, v kateri je že ime "življenje" sarkazem, pa sprejme z zadoščenjem dan, ko misli, da bo lahko dejal: "Danes živim!" Zato zapiše praznik v svoj koledar, tudi če so ga dekretirali veliki industrijalci z namenom, da bodo ljudje takrat kupovali več blaga, ki jim nosi dobiček, da bodo bolj hodili v zabavišča in letovišča, da bodo porabili več vozlin na železnicah in ladjah in požgali več gazolina in bencina.

Božič in Novo leto nista praznika po sili; njiju korenine sta v grudi človeštva, njiju ideja je v ljudski duši in skeptiku sta enako draga in pomembna kakor verniku. V sivi davnini, davno preden je kdo pisal, kar imenujemo zgodovino, v meglenih časih, ki nam jih šele sedaj tolmačijo arheologi, čitajoči mrtvo in pokopano preteklost v zemeljskih plasteh, v zasutih razvalinah, v ostankih nekdanjega življenja, iz katerega se je v delu in trpljenju, v bojih in naporih, v izkušnjah in naukih,

v zmotah in spoznanjih razvilo naše življenje, v davno pozabljenih začetkih našega rodu, ko je priroda kazala našim pradedom le malo prijaznosti, nevarnost pa je prežala na vseh straneh, je bilo življenje težko in mučno. Za vsako skalo se je lahko skrivala smrt, iz vsakega brloga je lahko prišel napad, iz višav je grozila strela in iz gorskih globočin poguba. Bodočnost je bila temna kakor noč, v kateri so se skrivale neznanne grozote. In kakor so dnevi potekali, se je daljšala noč in strah je naraščal. Manj in manj je bilo sonca na nebu, toplota je pojemala, rast je ponehaval, listje je padalo z drevja, potoki so zamrznili, cvetje je izginilo, planjave so se pokrile s snegom, hrane je zmanjkovalo, narava je bolehal . . . umirala . . .

Vpričo smrti, ki je raztezala roke in objemala ves vidni svet, so drgetala telesa, v očeh je bila bojazen, v duše je lezel obup . . .

Pa je prišel dan, ko se je obrnilo. Sonce, ki greje, sonce, ki sveti, sonce, ki pošilja svoje žarke skozi žile do srca, sonce, ki vabi trave iz zemlje in sili sok v debela in veje, sonce, ki poživlja mišice in budi veselje in voljo in delavnost, sonce, zlato sonce, veliki ogenj nebes, prijatelj in dobrotnik človeka, vir in zaščitnik življenja, mogočno, ljubljeno, oboževano sonce se je zopet dvignilo, dnevi se daljšajo, noč se umika, življenje, novo življenje se poraja!

O silno sonce, blago, dobrotno sonce, pozdravljeno, ko se vračaš k nam! . . .

Ni ga naroda, ki je ustvaril kakršnokoli civilizacijo in opazoval prirodo okrog sebe in nad seboj, da ne bi bil povratku sonca, obnovitvi sonca, rojstvu ognja posvetil praznika in ga obdal z vsemi simboli, ki si jih je mogla domisliti njegova fantazija. Konec umiranja v prirodi mu je dajal tolažbo, vsakoletno ponavljanje velikega fenomena mu je utrjevalo vero v nekaj stalnega, novi dnevi, novo brstenje, nove kali so mu obljubovale izpolnitev hrepenenja po novem, po boljšem, po lepšem. In v svoji primitivni radosti je praznoval kakor je najbolje znal . . .

Dolga je bila pot od onega prvega davno pozabljenega a globoko občutenega "božiča", do naših jaslic in drevesc, do stelje po podu in lučic v mraku, do božičnih daril in novoletnih voščil.

Ko so se azijske civilizacije že visoko dvignile nad barske plese in žrtve, so v stari Indiji praznovali rojstvo luči, kakor ga opisuje sanskritska Veda. Vse leto je na vsakem ognjišču gorel ogenj, v sveti noči pa so pogasili vse. Občina

se je zbrala okrog duhovnika, ki je imel na veliki skali pričvrščeno svastiko — par tisoč let, preden jo je Hitler po nevedoma pobral. V sredi križa je bila izdolbina, v katero je vtaknil drog iz trdega lesa in ga s pomočjo traku vrtil čim hitreje je mogel. Drgnenje je povzročilo iskre in da ne bodo izgubljene, je brž prilil masla. Ko je nastal plamen, je pa priložil vejice, najprej majhne in drobne, medtem ko je ljudstvo pelo in so ženske plesale. Krava, ki je dala maslo, je bila prisotna, osel, ki je prinesel veje, je bil navzoč. In ko se je ogenj, "mladi bog", porodil iz Maje, čiste device, simbolizirane v svastiki, s pomočjo duha, vetrnega piha, je duhovnik razdal užgane veje in ljudje so hiteli domov in zanetili ognje v hišah, da so zopet goreli do prihodnjega božiča. . .

In zopet so minila stoletja in hrepenenje je tlelo v dušah, hrepenenje po dobroti in lepoti, po živem življenju, po odrešenju. V zapadnih deželah so jaslice nadomestile svastiko in na mesto mladega ognja je stopil "božji sin" in vsako leto objavljajo zvonovi in orgle in kolede rojstvo odrešenika. In po vsem svetu doni mogočni zbor: Pax hominibus, qui sunt bonae voluntatis. Nekoliko dni pozneje pa raznašajo poštarji karte in pisma, zvečer ustavljajo ljudje ure, ko pride polnoč, jih zopet poženejo, sirene tulijo, šampanjski zamaški pokajo, otroške trobentice trobijo, po dvoranah plešejo, po ulicah se tlačijo in petje in smeh nadvladuje vesoljno, glasno voščilo:

Veselo Novo leto!

Ne le "drugo leto". Vsak dan je nov dan, vsaka ura nova ura. Ampak nihče ne naglašja tega. Kadar mine daljša vrsta dni, tednov, mesecev, pa plane iz podzavesti na dan večna nezadovoljnost in večno hrepenenje: ne da nam življenje doda več dni in več let, ampak da pride vendar že enkrat nekaj drugega, nekaj novega, nekaj veselega! Zakaj kljub prazniku in obredom, kljub darilom in vabilom, kljub petju in zvonjenju človeštvo še ne čuti zadoščenja in ne zdi se mu, da se je odrešenje uresničilo. Najbolj vzvišeni spev teh dni: Mir ljudem, ki so dobre volje —, namesto da bi dvignil srca in napolnil duhove s tisto veliko, nadzemeljsko radostjo, ki jo je pesnik imel v svoji duši, učinkuje kakor grom, kakor železna pest, ki udari množice po glavi.

Etijopija, Španija, Palestina, Kitajska — potoki, rdeči od ljudske krvi, goreča mesta in uničene vasi, bombe iz oblakov in mine v vodah, lakota in beda, nepovezane rane in kužne bolezni . . . V eni palači poslušajo "Sin nebes" v zlatu in draguljih poročila o zmagah nad nevedneži, ki se branijo dobrot železne pesti, v drugi razglasha nadut glumač naloge in namene

novega cesarskega imperija. Vsaka beseda iz Rima in Berlina in Tokija zbuja nove groze, nosi nove pretnje, kliče nove strahove. Medtem pa ugibajo v svojih bornih kočah milijoni, kako prežive zime, kako zakurijo peči, kako oblečejo in naitijo otroke, odkod dobe zdravila za bolne žene, kako obvarujejo svoja stara leta gole lakote.

Velike moderne trgovine, odsevajoče "napredek stoletja", so polne blaga za užitek, za porabo, za igro, za naslajanja. A roke, ki so ga izdelale, se iztegajo zaman. Šole so sezidali in akademije in vseučilišča, a nevednost se šopiri, postavljajoča predsodke nad znanje, prevzetnost nad človečnost, silo nad pravičnost.

NOVEGA LETA še ni bilo. Odrešenje še ni prišlo. Toda hrepenenje ni ugasnilo; želja je mogočna in stremljenje je krepkejše in sonce ne sveti zaman. Še je mrak, gost, teman, zadušen. Še plavajo strahovi po nočnem zraku. Ali v globočinah se bude duhovi, žarki prodirajo črnino, kakor v sanjah se kaže očem nov svet in iščočim pogledom se odpira pot.

Odrešenje človeštva mora priti iz človeštva. Trpljenja otresti se morajo trpini. Dvigniti se morajo ponižani. Verige streti morajo tisti, ki so vkovani. Prometej je prinesel človeštvu ogenj z Olimpa in bogovi so ga prikovali na Kavkaz. Prometej je trpel in se je rešil. To je bil njegov božič. Delavsko ljudstvo je moderni Prometej. Kadar stare svoje okove, takrat zaplanti nebeški ogenj vsemu človeštvu in novo leto bo zapisano v zgodovino rodu.

Trpeče ljudstvo je na tej zemlji odrešenik.

Legenda je krasna; tisti, ki ga imenujejo odrešenika, je bil trpin. Odrešenje ni moglo priti ne od Heroda ne od Pilata, ne od farizejev ne od jeruzalemskih duhovnikov. Le veliki mučenik more odrešiti svet.

Oj velikan, zavedi se! Trpel si, garal si, hiral si in umiral, na Golgoti so te vodili in križali so te. Pa vendar živiš. In ti si svet. Tvoje glave mislijo, tvoje roke ustvarjajo. Tvoje je delo, tvoja je moč. Na milijone in milijone je drobcev, vsak za se le prašek in pena, vsi skupaj največji hrust, najmogočnejša sila, nepremagljiv bojevnik, nevzdržljiv zmagovalec.

Svet čaka, da vstaneš. Ko dvigneš zastavo svojega edinstva, bo tvoj. Pred tabo se razprostre, da ga preorješ, poseješ, posuješ s cvetjem in oplodiš. Tvoj svet, nov svet, svet svobodnega človeštva, oplemenjenega človeštva.

Tisočletni trpin, srečno, veselo Novo leto!

Priigrana žena

JAKOB ZUPANČIČ

Prijaznega nedeljskega popoldne v oktobru smo se ustavili pri rojaku, ki ima na deželi gostilno s prostornim vrtom.

Skupina rojakov je balinala na vrtu. Pa je eden pristopil: "Jape, ali se me še kaj spominjaš?"

Ne, nisem se takoj spomnil imena, četudi sem vedel, da sva bila že nekje skupaj, toda bila sva takrat oba v uniformi. Dvajset let je dolga doba. In v civilu si že itak drugačen kot si bil v cesarski suknji.

Pa sva se kmalu znašla. Bilo je na Cima Dodeci. On je spadal k Knificevem bataljonu, jaz pa sem bil tja dodeljen, ko sta bila dva častnika pri oddelku strojnih pušk ranjena. Prav dobro se spominjam, da je tam v kaverni še ležal ranjeni poročnik, ko sem prisopihal med besnim bombardiranjem.

Pri kozarcu vina sva obujala spomine. Doma pa sem poiskal v vojnem arhivu dnevnik in ženski pokazal, da je baš kar najdeni Peter Vidmar dejansko zabeležen v mojih zapiskih.

Obračala sva liste dnevnika, ki se mu pozna, da je veliko prebil, kajti usnjati vogali so razcefrani in listi so bili prepojeni od dežja ali potu—kdove?

Tu nekaj beležk, točno kot v izvorniku:

3. septembra 1937. — Imel 'Befehl' in raport. Popoldne nesreča, ko šahirala s Kernom. Kovač (ogromen Rumun) je — menda za narednika Wilfingreda — skušal nekaj napraviti z veliko laško granato, ki je eksplodirala. Odneslo mu je obraz in razmrevarilo roke in prsa. Dorče (namreč sanitejski poročnik Kern, ki je bil bataljonski zdravnik) je kmalu našel v raztrganem vratu žilo, iz katere je bruhala kri. Mož je par ur kasneje umrl — in je bilo to seveda zanj najbolje. Dorče je opravil svojo dolžnost, mene pa še čaka neprijetna naloga — obvestiti ženo in kopo otrok o 'junaški' smrti.

4. septembra. — Bedenk prinesel iz Dossoja več steklenic rizlinga. Po večerji začeli piti in do polnoči se ga precej navlekli. Kvartali. Tekom dneva samo par

ranjenih. S praznimi steklenicami razbijali orehe, ki jih je dobil Vilman od zaročenke, ter razpravljali o idealni ljubezni. Kern mnogo povedal o Pavli, Vilman pa o Verni, s katero se je med zadnjim dopustom zaročil.

(Mimogrede omenjeno: poročnik Vilman je prinesel celo kožo s tirolske fronte, a je pozneje padel na Koroškem.)

9. septembra. — Ves dan pri nadziranju dela na novi cesti za pozicijami. Z Vidmarjem imela vsak po kakih petdeset mož. Ko se je mimo pripeljal general Mencefi, smo seveda silno pridno delali. Pri povratku k divizijskemu štabu je generala ubil šrapnel.

10. septembra. — Zadnjo noč je dezertiral pri 8. stotnji en podčastnik in dvojna straža; pri prvi en mož in pri sedmi en četovodja.

18. septembra. — Ob 5. nas zbudil Italijan s silnim obstreljevanjem. Trajalo kako uro. Pri polku šest ubitih in šest ranjenih. Od mojega oddelka ubit infanterist Rodik, ko je po potrebi zapustil kaverno. Bo treba zopet pisati. Pri polkovnem poveljstvu dva ubita in pošta razbita.

19. septembra. — Ob 3. popoldne 'Offiziersversammlung' pri 2. stotnji za cel bataljon. Major Koenig klobasal celo uro o 'častnih' zadevah in dvoboju. Kot da se da čast oprati s krvjo!

22. septembra. — Na potu po 'fasungo' srečali dvajset Bavarcev z enim častnikom, ki so na potu k našim sosedom (7. lovcem). Hodili bodo na patrolje, da jih bodo Lah videli in mislili, da so tu nemške čete in se pripravljajo ofenziva. — Dopusti zaprti. Ravno tako pošta. Ofenziva torej bo, četudi ne v našem oddelku. Pa nas gotovo potegnejo, kjer bo najtoplejše, zato pa smo 'cesarjeviči'.

26. septembra. — Naš aeroplan goreč padel blizu Asiaga. — Nemški podčastnik je dezertiral — na povelje seveda. Zvečer

'Bereitschaft', ker je nadporočnik Krugauer od 8. kompanije nameraval napasti s 120 možmi italijansko predstražo pred sedlom Muline. (Bedarija prve vrste — hotel si je pač zaslužiti še en red!) Vse se izjalovilo, ker ta predstraža sploh ni bila zasedena to noč. Krugauer bil vseeno pohvaljen in najbrž dobi tudi medaljo.

— — — — —
 19. oktobra. — Zadnje čase kvartamo po več ur na dan, kajti debel sneg je začasno prekinil možnost večjih napadov. Maričnik, Vilman, Lunaček in Jerman; kadar manjka partnerja, se pridruživa še Kern in jaz. Danes izgubil 2.000 kron, ki mi jih je Vilman dolgoval in še tri tisočake povrh. Maričnik izgubil 10.000 kron. Nekoliko vinjeni vsi. Maričnik predlagal, da igramo za vseh 10.000. Če zopet izgubi, dobi dobitelj njegovo sestro. Bila je skrajno napeta igra. Igrali Jerman, Vilman, Maričnik in jaz. Dobil je Jerman. . .

— — — — —
 Kmalu po dogodkih, citiranih dobesedno iz dnevnika, se je pričela velika ofenziva, ki je zlomila laško linijo od konca do konca. Novi kraji, nova doživetja — pa je kmalu bila pozabljena ona igra s kartami.

Deset let kasneje sem se vozil iz Pariza preko Inomosta v staro domovino. Zamišljeno sem opazoval skozi okno brzovlaka belo pokrite gorske velikane in prijazne dolinice, po katerih se vijejo kristalno čiste reke in ob katerih čepe slikovita mesta in vasi.

Ko smo prestopili švicarsko mejo, je vstopil v oddelek uradnik, da pregleda potne izkaznice. Ne da bi se dosti oziral nanj, sem mu pomolil svoj potni list. Ogledal sem se pa, ko ga ta ni takoj vrnil, temveč poiskal v njem mojo sliko ter strmel vanjo, nato pa vame. Sicer ga nisem še nikdar videl v civilu, vendar sem ga takoj spoznal. Sopotniki so z zanimanjem gledali, ko sva si kot stara pobratima padla okrog vratu.

"Tone Jerman, stara korenina! Kako lepo okrogloličem in stasit si — čisto drugačen ko tam gori na Dolomitih, ko smo skupaj 'k. u. k.' — saj veš: krvaveli in krokali!"

"Pa ti, Jape, si postal pristen Amerikanec, kot se vidi. Če ne bi slučajno opazil imena v potnem listu, bi te skoro gotovo ne spoznal."

Oprostil se je in hitel s pregledovanjem. Če je bil na vlaku kak špijon, se mu ni bilo treba bati, kajti Jerman je bil topot razmišljen in ne prenatanečen, ko je žigosal potne liste.

Kmalu se je vrnil sam brez orožnika-spremljevalca. Sedel je zraven mene in ob izpraševanju in pripovedovanju je čas naglo potekal.

"Glej no!" se je začudil. "Prihodnja postaja je Innsbruck. Moj 'headquarters' — kot pravite v angleščini. Tudi dom imam nedaleč od mesta in —"

Nenadoma je obstal sredi stavka in hudomušno me je pogledal: "Pa žena me čaka — tista, ki sem jo takrat priigral, če se še spominjaš. Veš kaj, ne pomaga nič — z menoj moraš, če ne za teden, pa vsaj za dan, dva. Kaj praviš?"

Dneve sem imel sicer točno razpodeljene, toda to je bila izredna prilika, ki je ni kazalo zamuditi. In videti sem pač moral nevesto, za katero sem tudi jaz igral.

Izstopila sva skupaj. Dokler se je on mudil s svojim poročilom, sem dal jaz svojo večjo prtljago shraniti, potem pa sva v njegovem avtu hitro prevozila kakih dvajset kilometrov do njegove hiše.

Našel bi jo lahko tudi sam med par modernimi hišami, ki so se sončile na položnem bregu nad Ino, kajti nad vrtnim vhodom se je leskatalo izklesano v kamnu "VILLA INEZ". Maričnikova sestra je bila Inez.

Brez oklevanja priznam, da mi je bilo nekako tesno pri srcu, ko sem vstopil. Nervozno sem si pogladil lase in popravil kravato.

Tone je izginil skozi vrata v ozadju, a se v par trenutkih vrnil z lepo, po domače a okusno oblečeno žensko.

"Dobrodošli, kvartopirec!" me je porogljivo nagovorila, še preden se mi je posrečilo najti primerno besedo. Tako dobrodušna in prijazna je bila, da me je zadrega kaj hitro minila. Saj razumete, pred njo sem stal že resen mož z ljubeznjivo ženo, pa je nerodno, če se ti taka nespametna mladostna eskapada pomoli nepričakovano pod nos.

Kar udomačil sem se in šele tretji dan sem se poslovil. V tej kratki dobi pa sem izvedel tudi vse podrobnosti, kako je bil pravzaprav tisti dolg poplačan. Vrh tega sem dobil

še dovoljenje, da smem to opisati. In tako — evo vam.

* * *

Jerman je po več mesecih ofenzive, v kateri se je udeležil cele vrste bojev na planoti Sedmih občin, dobil slednjič vendarle dopust. Vozil se je iz Tridenta proti severu in bavil se je z jako resnimi mislimi.

Tako mlad je še. Ko je bil potrjen, je bil še nedolžen — to se pravi, imel je sicer dekletke, ki jo je opeval v svojih pesmih ter sanjaril o njej, toda telesno še ni čutil ljubezenskega izživetja.

Pri vojakih je bilo seveda drugače. Imel je dekleta v Ljubljani in v Judenburgu in Muerzzuschlagu — toda te so bile vse — ne ravno prostitutke — pa vendar ne dosti boljše, kajti bile so njegove, dokler je bil tam, ko je pa odšel, so se ravno tako vdajale drugim. Globoko na dnu srca pa si je že davno zaželel, da bi imel dekletke, ki bi njega in samo njega ljubila, ki bi bila čisto njegova. On — to je vedel — bi lahko ljubil in oboževal tak ideal. Toda videti je bilo v tej vojni dobi, da ni nič več svetega, da ni več idealov. Ljubezen pač ni bila to, kar se je dogajalo po parkih, gozdičih ali gostilnah v bližini katerekoli vojaškega taborišča ali vojašnice. In rdeče - križarske sestre, s katerimi je bil dostikrat prišel v dotik, tudi niso bile ideali.

Razočaran je bil in potr. Vsa ta prokleta vojna je morilka ne samo ljudi, temveč ubija tudi ideale. V blato gazi vse lepo in dobro v človeku. Pa kaj moreš drugega pričakovati od klanja, ko pa ti potisnejo orožje v roke in te pošljejo ubijati tiste, ki ti niso nikdar nič žalega storili?

Zamišljeno je strmel skozi okno in vse, kar je oko videlo, je živo očitovale vojno: Ob Adiži razsežno trensko taborišče. Tam na pobočju se plazijo vojaki v raztegnjeni vrsti — novinci so na svoji zadnji vaji, preden jih porinejo v fronto. Na široki cesti koraka dolga vrsta težko otovorjenih vojakov; trudni so njih koraki, mračni njih pogledi — zamenjat grede te, ki so bili zbiti v zadnjih bojih. Na mali postaji prehitil lokomotiva dolg bolniški vlak...

A misli se mu stalno vračajo k listku v prsnem žepu. Vse skupaj je izrodek pijane ekstravagance. Pa vendar — če bi bil tisti večer izgubil, bi bil ob lepe tisočake. Tako pa

je dobil. In sedaj je — po srednjeveškem pravilniku o častnih zadevah, kot ga je major Koenig, kateremu je pri Galliju granata zmečkala spolovilo, stalno pridigal — njegova dolžnost, zadevo častno rešiti.

Že stotič privleče sličico na dan. Spomni se, da je bila več mesecev v skalnatem brlogu, ki je bil njih dom, na steni med številnimi drugimi slikami — nekatere izrezane iz časnikov, druge spomini iz javnih hiš, par pa, kot ta, prijateljice ali sorodnice prebivalcev brloga. Med vsemi je bila najlepša. In je res prav čedno dekletko, o tem ni dvoma. Vidi se celo otroško nedolžna. Toda prejkone je taka kot vse druge.

Ah, kaj bi to! Tja gre, pa bodi kakor koli. Če gre domov za celih štirinajst dni, bo slovo silno težko — če gre pa samo za teden, bo lažje, ker se ne bo mogel popolnoma vživeti v stare razmere. Torej gre v Celovec!

In če bo — kar je seveda skrajno neverjetno — nedolžna, bo zadolžnico raztrgal ter izjavil, da je dolg pošteno plačan. Če pa ni, pa mu ne bo treba iskati drugod zadoščenja.

Globoko se je oddahnil, ko je prišel do tega zaključka. Zleknil se je po zametastem sedežu in zadremal. Zunaj je bila mesečna noč. V daljavi so zamolklo odmevali topovi med gorami. Ropotanje vlaka jih je dušilo, pa tudi sicer bi mu topovski ogenj ne motil spanja...

* * *

Prijateljice so si šepetale: 'Aha, naposled se je tudi naša Inez zaljubila!' — 'Kako nataktna je!' — 'Mora biti pač kaj posebnega, da jo je tako iztiril!'

Ko je prejela Inez bratovo pismo s fronte, je bila skrajno razburjena. Taka predrznost! Toda poznala je dobro svojega brata. Bil je pokojnega očeta ponos, pa ga je dal v kadetnico, kjer se je navzel oholega prepričanja, da je oficirski stan najvišji in kjer se je tudi navzel civilistom večinoma neznanega pravila o 'časti'. Zato je vedela, da misli povsem resno, ko pravi na koncu pisma: "Če bi pa ne hotela izvršiti pogojev, operem lahko svojo čast le s krogeljo v glavo!"

V romanih je bila sicer čitala o takozvanih častnih dolgovi, toda to je bilo pač v romanih. Sedaj pa ji strmi v obraz gola resnica. Sedaj je ona sama tisti častni dolg...

Par dni je minilo, preden je mogla svoje misli vsaj površno opredeliti.

Vse oficirje, kar jih je poznala, je zaničevala. Flirtali so z vsako žensko; zdelo se je, da pomeni zanje vojna le letanje za krili. Svojim prijateljicam se ni mogla načuditi, hodile so z enoletnimi prostovoljci in oficirji, in kadar so ti odšli, so imele kmalu druge. Ona sama je bila sicer znana z nekaterimi, toda v vseh je čutila in slutila le živalsko čutnost. Zato je živela predvsem studijam, sportu in čitanju.

Sedaj pa pride tak nadut oficir. Gladko bo obrit in dišal bo po pomadi. Skoro gotovo bo imel škornje z ostrogami, ki bodo žvenketale, in v noge se mu bo zapletala dolga sablja, četudi na fronti nimajo več sabelj in jahalnih konj je tudi že davno zmanjkalo. Čvekal bo duhovite besede, ki jih je bogve kje pobral in že stokrat porabil. Ona pa bo morala poslušati in pustiti, da jo posadi na kolena in jo slači in...

Glasno je zastokala ob tem prividu. Za trenotek se je spomnila, da lahko s skokom v Dravo prepreči to ponižanje. Toda bila je preponosna. Samomor je izhod strahopetcev. Ona pa stisne zobe — in ko bo dolg naplačan, mu bo primazala klofuto in razpraskala obraz, da bo imel spomin na svoj priigrani dobiček vse svoje življenje...

* * *

Nekako negotove so bile njene stopinje tisto nedeljsko popoldne, ko je korakala iz mesta.

Saj ni popolnoma tak kot se je bala. Prepričana je bila, da jo povabi na večer v svojo hotelsko sobo. Toda sporočil ji je v zelo uljudnem tonu, da se želi osebno opravičiti radi male 'nerodnosti' — in to ob belem dnevu, v dobro posečeni predmestni krčmi. Sovraštvo jo je kar samo zapuščalo in pollaščala se je je radovednost. Pospešila je korake...

Za belo pogrnenimi mizami pod košatimi kostanji je bilo še malo gostov. V utici je sedel častnik, edini na vrtu; torej on! Vstal je, ko se je neodločno bližala.

"Gospodična Maričnik? Dovolite, da se predstavim: Anton Jerman."

Brez besede je sedla na stol, ki ga ji je primaknil.

"Vem, da vam je nerodno," je nadaljeval in glas mu je drhtel, kajti izkušeno oko mu je

povedalo, da ni to dekle kot so vse one, ki jih je doslej spoznal. "Obžalujem, da se je kaj takega pripetilo. Toda sedaj lahko pogodbo likvidiramo!"

Segel je v žep in potegnil bratovo zadolžnico. Za trenotek jo je položil pred njo na mizo, potem pa raztrgal na drobne koščke.

"Tako, gospodična! Stvar je zaključena. In če ste tako prijazni, spijte z menoj kozarec rizlinga."

Vse to se je prav naglo izvršilo. In ker take rešitve ni niti malo pričakovala, je bila vsa zmedena od sreče in — nekega novega čustva.

"Hvala vam, gospod poročnik." Hotela je pristaviti, "kavalir ste", pa se je ustrašila svojega glasu, ki je bil prenežen. Čutila je, kako ji kri gori v licih. Dvignila je kupico, trčila ž njim in pila...

Notri v gostilni pa je sivolasi gospodar tiho poklical svojo takisto sivolaso ženo k oknu.

"Glej, Ana, onile par tamkaj v utici. Že dolgo ga opazujem in čezdalje bolj sem prepričan, da se je sredi te gnusne dobe in po dolgem času na našem vrtu srečalo zopet lepo z lepim — ljubezen z ljubeznijo. Se ti ne zdi tako?"

Ana se je malce zaničljivo nasmehnila. "Bi verjela," je rekla, "ako ne bi videla tiste prislutne uniforme..."

"Ti le opazuj," jo je bodril mož. "Mislim, da si se z menoj vred naučila ločiti pravo od nepravlega. Ne bo dolgo, pa mi boš pritrdila."

Res ni trajalo dolgo in Ana si je brisala oči. "Menda si le v pravem. Kakor sva jo poznala midva pred pol stoletjem, taka je in taka ostane prava srčna ljubezen, pa naj vojna še tako gazi po nji!"

Toda Inez in Tone nista rekla ni besede o ljubezni. Ne z besedo. A bila je v obeh srcih, rojena iz dvomov in pomislekov in zato toliko lepša in čistejša...

Piratstvo v Sredozemskem morju je navidezno končano, odkar patrolirajo ladje velikih sil po onih vodah. Ampak to je le navidezno. V francoske liste je ušlo nekoliko vesti, ki kažejo, da se morski rop še vedno nadaljuje in da je bilo nekoliko francoskih trgovskih ladij potopljenih. Toda angleška vlada hoče za vsako ceno ohraniti "mir" in zato se mora o delu fašističnih banditov molčati, kakor da bi molk pomenil mir.

Pot ameriškega delavstva

Nositi vodo v jezero ni le nepotreben posel ampak tudi nima smisla. Tako opravilo bi pa bilo zatrdjevanje, da se je v zadnjih par letih mnogo izpremenilo v ameriškem delavskem gibanju in da je na tem polju opaziti novo, krepko in samozavestno življenje. Pokret pač še ni tak, da bi popolnoma zadovoljil resne prijatelje delavskega razreda; ogromno število delavcev še ni v nobeni organizaciji, spori med dvema glavnima zvezama niso poravnani in politična orijentacija je v mnogih primerih nejasna in pomanjkljiva. Kljub temu je razlika med tem, kar je bilo pred par leti in tem, kar je sedaj, tako ogromna, da je najbolj indiferentni sodobnik ne more prezreti ali utajiti. Kakor koli kdo sodi o C.I.O., je treba priznati, da si je s svojim modernejšim naziranjem o potrebah in nalogah strokovnega gibanja in s svojo pogumno delavnostjo pridobila velikanske zasluge za zdravljenje širokih delavskih plasti in za aktivnost, ki je bila prej v teh krogih neznana. Vpliv socijalistične agitacije se je po daljši mlačnosti začel uveljavljati. Tudi Roosevelt je — hote ali nehote — z nekaterimi svojimi gesli vplival na to, da se je delavstvo začelo bolj zanimati za javno življenje, četudi so smernice njegove politike kljub videzu naprednosti v resnici konservativne, namenjene ne preustrojitvi družbe, ampak ohranitvi kapitalističnega sistema in ga je neizogibni razvoj gospodarskih bojev celo privedel do vzklika: "A plague on both of your houses!"

Taki momenti razburjajo ljudi, ampak za potek zgodovine niso tako važni kot bi se zdelo. Kdor koli pogleda nazaj, se spomni na dogodke, ki so v preteklosti bili videti velikega pomena, pa so pozabljeni in niso imeli nikakršnih posledic. Marsikatera reč se danes naznanja v dnevnikih listih z najdebelejšimi napisi na prvi strani in čitatelji jo požirajo, v par mesecih je pa ne bo nihče več omenjal. Tako na primer je Blackovo imenovanje za člana najvišjega sodišča izzvalo najstrastnejšo polemiko po časopisju in zelo razumljivo zanimanje, pa je vendar dvomljivo, ali bo imelo na bodoči razvoj razmer v Ameriki toliko vpli-

va kot bi bilo pričakovati po vsem hrušču in trušču onih tednov. Skoraj vsake volitve spremljajo viharni boji in sodeč po besedah kandidatov in njihovih pomagačev bi bilo navadno videti, da je vse blagostanje ljudstva, vsa bodočnost naroda, vsa sreča države odvisna od Pepetove izvolitve in Tonetovega poraza — ali pa narobe, po tem, katerega agitatorja poslušate — pozneje se pa izkaže, da ni med Pepetom in Tonetom nobene druge razlike kot da nosita različno obleko.

Nova živahnost delavskega gibanja je drugačnega pomena. Kar so mlade organizacije pridobile na gospodarskem polju, je pomagalo neštetim delavskim družinam do nekoliko boljšega življenja, spravilo na milijone dolarjev v promet in s tem dalo trgovini — in industriji sami — več zasluzka, obenem pa vzpodbudilo druge delavce in jih naredilo pristopnejše ideji organizacije.

Vpliv pa se je začel kazati — in sicer zelo odločno — tudi na političnem polju in to je najvažnejši simptom, četudi je politična orijentacija mas še daleč od jasnosti. Kdor pa je opazoval tradicionalno politično indiferentnost delavskih množic, moč starih strankarskih mašin in nekakšno fatalistično vero v dvostrankarski sistem v deželi, mora vendar spoznati v začetkih delavske politične samostojnosti preobrat, ki je zgodovinskega pomena.

O politični osamosvojitvi delavstva v deželi ne more biti več dvoma. Ko se je bila v Minnesoti ustanovila prva farmarsko-delavska stranka, se je dolgo zdelo, da ostane kljub raznim uspehom pri državnih in federalnih volitvah le lokalnega pomena. Tudi naporji progresivnih skupin v Wisconsinu niso prekoračili državnih mej. Razmere niso bile še zrele, da bi se široke plasti delavstva otresle starih političnih idej in spoznale potrebo svoje lastne politike. Bilo je treba močnega sunka, da bi odpravil zaspanost in predsodke in vdihnil proletarijatu bolj kritično mišljenje.

Ta sunek je prišel z "depresijo", ki je preorala in prekopala vse razmere v deželi, na-

redila iz mnogih milijonarjev berače, iz revežev še večje reveže, spravila več in več milijonov ob delo, ob prihranke in kredit, napravila iz "trempanja" vsakdanjo prikazen, odtegnila denar iz cirkulacije, ustvarila "Hooverjeve vasi" od enega do drugega morja in vobče bedo, ki je presegala vsako verjetnost. Ljudstvo je začelo kritizirati in obsojati Hooverja. Seveda ni bil Hoover vsega kriv. Bil je predsednik Zedinjenih držav, čigar moč je pač precej velika, pa vendar ne absolutna. V Washingtonu je kongres, sestavljen iz dveh zbornic, po državah so legislature, po mestih so občinski sveti, nekoliko borz je v deželi in neštete trgovske zbornice. Pa so velike korporacije in družbe s tovarnami, rudniki, železnicami, ladjami, veletrgovinami i.t.d. In trgovina je odvisna ne le od domačih, ampak tudi od svetovnih razmer in od njih je odvisna tudi produkcija. Te razmere so dokaj zapletene in v našem sistemu pogostoma nepredvidne. Nobena posamezna oseba ne more biti odgovorna za vse to, tudi ne, če se imenuje Hoover in če je predsednik Zedinjenih držav. Ampak Hoover je bil predstavnik sistema, ki je privedel ljudstvo ne le v Ameriki, ampak skoraj po vsem svetu v tisto strašno krizo in ni mogel najti nobenega izhoda iz nje. In delavski sloji so zaslutili, da je med politiko in gospodarstvom več zvez kot se jim je bilo pravilo in da mora nekaj političnega biti odgovorno tudi za njihovo bedo. Hoover je bil izraz te politike in tako se je srd znesel nad njim. Ko je Roosevelt nastopil z gesli o "pozabljenem možu", je bilo, kakor da se bo pod njegovim predsedništvom govorilo o kruhu in delu, o vsakdanjih potrebah izkoriščanih in zatiranih, da se bo kriza reševala ne le za velike družbe, banke, trgovine, za "Wall Street" in za milijardske spekulante, ampak tudi za bedne množice in v prvi vrsti zanje. In tako so mase izvolile Roosevelta in tiste, ki so obljubovali, da bodo podpirali njegovo politiko.

V prejšnjih časih se je v volilnih dobah pogostoma ponavljala fraza: "He is a good man", kakor da bi bilo dobro srce dovoljna kvalifikacija za zastopanje ljudstva in bi moglo nadomestiti znanje in razumevanje. Glasovanje za Roosevelta je bilo več. Od njega niso volilci pričakovali le dobro dušo, ampak so verjeli, da ima zadostno politično in gospo-

darsko podkovanost, spojeno z voljo, da pomaga delavskemu ljudstvu, tudi če je treba zoper zahteve in profite privilegiranih slojev. Delavstvo je izvolilo Roosevelta in je od njega pričakovalo delavsko politiko.

To je bil popolnoma nov korak in četudi je v tem gibanju mnogo megle, četudi so čustva še močnejša od pozitivnega znanja, se vendar to lahko označuje za začetek nove dobe, ki se ne bo več sukala v krogih brez izhoda, ampak bo sledila smernicam, vodečim naprej.

Od dne do dne postaja to bolj očitno. Ko je Roosevelt drugič kandidiral, so mu delavske mase odprle ponovno vrata Bele hiše. Ko se je sešel Kongres, so delavci začeli vpraševati, kaj delajo tam. Nikdar prej ni ameriško časopisje toliko poročalo o zakonodajstvu in mu posvečalo toliko kritik in polemik. Ko so se gospodarske razmere popravile v prid velikim podjetjem, so delavci začeli zahtevati svoj delež od rastočih profitov in tudi ti boji so dobili bolj času primeren značaj. V industrijah, ki so bile trdnjave starokopitnosti, so se začeli dvigati in so si priborili nepričakovane zmage. In s tem so polagoma začeli spoznavati svojo moč. Dasi jim še primanjkuje aparat organizacije, so tu pa tam nastopili politično in v nekaterih slučajih dosegli pozitivne uspehe, v drugih pa pokazali, da je treba vpoštevati njih moč. V največjem mestu, New Yorku, je bil La Guardia ponovno izvoljen za župana po volji delavstva in zoper mogočni pritisk Tammany Halla. La Guardia ni zmagal kot kandidat republikanske stranke. Da je nominalno njen član, šteje prav toliko kolikor republikanstvo senatorja Borah ali bratov La Follette. Delavstvo je glasovalo zanj v protest zoper reakcijo, zoper stare stranke in kot izraz svoje volje za nova pota. Podobnih pojavov našteje lahko še mnogo, kdor koli je zasledoval dogodke zadnjih mesecev.

Res je pač, da vsemu temu gibanju še mnogo manjka. Enotnosti še ni; cilji še niso jasni; marsikateri izvoljeni kandidat ne pozna pravih nalog delavske politike in ne čuti odgovornosti napram delavstvu. Toda kakor koli je pokret še nezadovoljiv, je vendar prvi masni politični pokret in v tem je njegov ogromni pomen. Politično življenje v deželi ne bo več hodilo po starih stezah; stare stranke nimajo več bodočnosti — razpadanje obeh je od dne do

dne bolj očitno — in zanaprej se ne bo več vpraševalo kakor v vsej preteklosti: "Ali si "demokrat" ali "republikanec", temveč: "Ali si za privilegije ali za ljudstvo?"

Politične organizacije delavstva so še razcepljene. Socijalisti so v dveh taborih, prav tako komunisti; "Delavske stranke" so lokalne, tako v Minnesoti kakor v New Yorku. Ampak nove vstajajo. V Illinoisu se je organizirala, da bo postavljala svoje neodvisne kandidate. V Michiganu se kažejo začetki in v Californiji. In tudi drugod. Bolj in bolj spoznava delavstvo vsaj to, da je med delavsko in kapitalistično politiko nujna razlika in da morajo politiko odločati ne osebne simpatije, temveč interesi. V krogih intelligence prodira spoznavanje, da morajo umni delavci najti solidarnost z ročnimi. Nekatera glasila teh krogov kažejo v spoznavaju smeric več jasnosti kot konservativni delavski listi. In vidi se, da raste njih vpliv.

Daleč smo od popolnega zadoščenja. Ideal bi bil ena enotna delavska stranka z jasnim modernim programom, ki bi računal s potrebami sedanosti, obenem pa pripravljaj veliko, novo bodočnost; stranka, sposobna za smotreno delo v momentanih potrebah in v pripravah nove dobe, vežoča vse člane za skupni cilj a tolerantna, kjer se — neizogibno — pojavljajo različna mišljenja o taktiki in podrobnostih. Take organizacije še ni in zaradi tega moramo pozdraviti vsak korak v smeri politične osamosvojitve delavstva, ker je gotovo, da more le delavstvo, ki postane neodvisno od nedelavskih strank, priti do popolnega spoznanja svojega položaja, svojih dnevnih potreb in svojih bodočih nalog. Kadar bo delavstvo vseh vrst znalo resnično delavsko misliti, zlasti politično misliti, ne bo daleč do edinstva in do spoznavanja njegovih končnih potreb.

Kljub vsem neizpolnjenim željam je pa vendar treba zabeležiti veliki preobrat, v katerem je lahko spoznati, da je le začetek in da so v njem žive kali razvoja. Obzorje se jasni in bodoča pota se kažejo v vidnih črtah. Kdor hoče naprej, lahko spozna, kam spada. Obešati se za krila starim strankam pomeni sedaj, pokopati se. Vsi poizkusi poživljanja republikanske stranke se zaključujejo s farsami, v demokraciji je pa nasprotje med posameznimi sku-

pinami, katerih je toliko, da je komaj mogoče govoriti o levem in desnem krilu, vedno bolj ostro in zagriženo. Njiju imeni se lahko še nekaj časa pišeta, ampak pomena nimata več. Prej ali slej se bodo nazadnjaki morali združiti v enem taboru in ne bodo več mogli slepomišiti z izposojenimi imeni. Kar je resnično naprednega, se bo pa od njih ločilo, tako da ne bo nobena zamenjava mogoča. Kdor bo hotel plavati med obema, bo — kar se je povsod izkazalo — v najslabšem položaju in utone ali pa bo strt. Najnaprednejši pionirji napredka morajo naprej, utirajoči pot in kažočimi smernice bodočnosti; kdor se še ne čuti dovolj pripravljenega za to, mora napraviti vsaj prvi korak na poti odločnosti in se postaviti na stran dramečih se množic, potem pa korakati z njimi dalje. Zakaj kdor pogleda z jasnim očesom okrog sebe, mora spoznati, da ni več daleč dan, ko bodo zatirane mase vprašale: "Kdo je z nami?" In dodale bodo: "Kdor ni z nami, je proti nam."

Kdor ne bo mogel s svojim delom pokazati, da je res z njimi, mu ne bodo verjele. In nihče jim ne bo mogel zameriti.

Beduinska dobrotelost. V svoji knjigi "Desert Encounter" pripoveduje Knud Holmboe med drugim sledeče: "Na našem potovanju po Libijski puščavi smo opazili na nekem griču grob "marabuta", najbolj enostaven grob te vrste, ki sem ga kdaj videl. Velike skale so bile navaljene tako, da divje zveri niso mogle doseči mrliča. Med skalami so bile šibe in na teh so plapolali ostanki sukna.

Mohamed, ki nas je vodil, je omenil: "To je bil beduinski šejk. Velik mož je bil. Tudi mi smo pokopavali svoje šejke na ta način."

"Kaj pomenijo ti kosi sukna?"

"To je bila njegova obleka."

Nekatere krpe so bile zvezane, tako da so nastali žepi in v njih je bil denar.

"To je za potnike, ki pridejo mimo. Vsak Mosliman mora dati četrdesetino vsega, kar ima, revežem. Ali med svobodnimi Beduini ni revežev in z drugimi ljudmi ne prihajajo nikdar v dotiko. Zato polože svojo četrdesetino v obleko kakšnega marabuta. Kdor koli potrebuje denarja, ga lahko vzame."

Tudi mi smo vložili svoj delež v te krpe.

Banane na naših trgih so skoraj vse enake. Toda na Jamajki jih raste toliko različnih vrst, da je človek lahko skoraj vsak dan drugačno. Po barvi so rumene, blede rumenkaste, zelene, pomarančaste, svetlo rdeče, pegaste, progaste. Nekatere imajo okus kakor breskve, druge kakor jabolka, hruške, marelice in nekatere kakor rože.

Iz teme v luč!

ZVONKO A. NOVAK

Gruda rodna,
zemlja plodovita,
vir kali, brsti, življenja
sredi bajnih tajnosti lepote
z jezeri — očmi gora — obsuta,
v vidnem znamenju miru, dobrote
često žitju lastnemu prekruta,
raj razvad, strasti gorje in bede
si odmev pretužen žalne melodije!

Silen, složen in svoboden
verujoč v ljubezen le do brata
rod tvoj ni mrzil, črtil soseda;
tujcu so odprta bila vrata
v njega zemljo svobode in reda,
ko še sam si delal je postave
in častil po svoje je bogove. . .

— Polje mirno, polje širno,
kaj teži te, tlači?
Kaj mrači ti čelo blede?

— Preko mene,
preko brd teh jasnih
so vojska valila se jezera,
tekla kri prelita je v potokih,
ko zasadil tujec verolomni
križ v srce poljan je mojih. —

Od boli poljana je izkrvavela,
duša v strahu svetem ji odrevenela.

Čez ravnico nova, glej, krdela!
Vnema vere jim razgreva lica,
črt razjeda čustva bolna
v srcih jadnih,
pali strast oči,
uprte preprežeče
v krvnike grozne, menihe svete,
ki ošabni in osvetni v jezi božji
vsi razpaljeni stoje
na čelu gneče.

Tam na sredi daljnega vrvenja
kup navlečenih je drv in dračja,
a visoko gori iznad njega

človek v mesu živem ves razrezan
in razgaljen k drogu je privezan. . .

Križec zlat se spodaj
lesketa
v solnca žarkih žoltih se kopaje;
na opahlost cerkve svoje le oprt
ljudstvu stroga tu povelja daje,
da upor je v kali vsak na mah zatrt.

Gnev šireč pa srd sejoč in smrt
križ sovraštva to je, ne ljubezni križ!

Dan je vroč, pekoč, neznosen,
vsa hropeč narava sope,
ko da bi ihte ječala
sama pod bremenom robstva. . .

Pa v sopari tisti zadušljivi
rezko zazveni beseda ostra. . .

Množica strme oledeni,
zareže menihom se oči. . .

En trenotek le, samo en hipec kratek,
in izveden je ukaz naslade zverske:

Zublji zlobni
prasnejo visoko. . .
Više švigajo,
čedalje više
gladni zublji slepe zlobe verske.

Hlastno strastni ližejo plameni
v vonju čudnem po človeškem mesu,
kače sle meniške, maščevanja besi.

Že morišče vse objeli so prameni
in stezaje se po golem so telesi
strnili v pekel se s sinjimi nebesi. . .

Z žrtvijo krvi nedolžne in grmado
vpepeljeno križ si mreže nove plete,
ko oholo vrača se s predrzno nado:
Svet za njim naj ko ovac se čreda gnete!

— Polje burno, polje hrupno,
kaj oči ti vžiga bedne?
Kaj rdi ti lice velo? —

— Vsa ponižna
raja revna tlako dela
grofom cerkve in države že stoletja
ko živina v jarem vprežena v trpljenji,
lačna, neutешna v dušnem koprnenji
po zeleni trati in dehtenju cvetja. . . —

Kar sena si kosec nakosi poleti,
kar nažanjejo žanjice žita kmeti,
kar prisluži delavec si na roboti,
vse pobere grof tatinski sproti.

V svili valja lena se gospoda rada,
narod ob bogastvu svojih rok pa strada.

Komaj malo se dežela opomore,
že morije klic čez plan in njiv razore
v klanje bratomorno tira vse, kar mož je,
in bodreče blagoslavlja križ orožje.
Jad očetu bridek v srce se prikrađe
ob ihtenju dece male, žene mlade;

sinu glas zastaja, solza grenka lije,
ko obupno mati draga roke vije. . .

Konec vojne blazen je — z mrličev kupi,
s tolpmi zveri znorelega človeka,
z ranjenci, bolniki v vrstah nepreglednih,
ki le muko more moč jim dati leka,
s trumami ljudi, nesrečnih in nevednih,
ki jim v dar so beda, lakota, obupi!

Pomandrana klena je pšenica,
vse iztirjene smeri življenja,
poteptana v blato je pravica,
v masah sila zlomljena hotenja. . .

Ali v stiskah hudih jak se rad odpor rodi,
in trpin zave se, ko ga rana zaskeli.

Zbliža delo se, krepko si v roko seže;
sloga naša jačja je od strele bliska
in nasilja noč prežene, kri izpreže. . .
Dan vstajenja k nam prihaja! — Polje vriska. . .

Bratje dragi, mile sestre!
Čez ravnine dramne, pestre
kres miru obzor ožarja. — Že zori se!

Nič čarovništva

V kakšnem manjšem gledališču nastopa "čarovnik". Pred vhodom stoji vratar v baje indijski noši, na reklamnih deskah so fantastične slike spečih krasotic, v zraku plavajočih oseb, ljudi v nemogočih poziturah. Ozadje odra je črno zagrnjeno in posuto z zvezdami, podobno so pogrnjene mizice, vse dela mističen vtis na gledalca. Čarovnik nastopi s pisanim turbanom na glavi, v kaftanu z dolgimi rokavi in s čarobno palčico v roki. Pokojni Houdini, Thurston in njim enaki so izvajali, oziroma izvajajo svojo "magijo" v fraku ali v navadni obleki, ampak oni delajo le trike in ne vsiljujejo občinstvu vere, da so v zvezi z duhovi ali da imajo posebno čarovniško moč. Naš čarodej se pa ne zadovoljuje s tem. Njegove produkcije morajo gledalci smatrati za nadnaravne pojave in jih uživati z odprtimi usti in strah jih mora obhajati. Poleg drugih nerazložljivih prikazni ima tak mojster najbrž

tudi hipnozo na sporedu. Z zavijanjem rok, z mrmranjem, s skrivnostnimi lučkami v poltemi uspava človeka, najrajši dekcle, nemara pozove koga iz občinstva, naj se prepriča, da res spi pa začne s sugestijami. Speča oseba stori vse po njegovem ukazu, vstaja, hodi, pleše, smatra ravnalo za meč in napada ž njim nevidnega sovražnika, duha škatljico vžigalic kot šopek rož i.t.d. Nemara napravi človeka tudi kataleptičnega, da je trd kakor deska in se ne upogne. Naposled jo zbudi in ona nima pojma, kaj da je delala.

Med gledalci so skeptiki, kateri ne verujejo v čarovnije. Prepričani, da je vse le hokus pokus, zavržejo tudi hipnotični prizor kot spretno goljufijo. V tem se pa navadno motijo, zakaj hipnotizirati človeka je lažje kot uspešno potvoriti hipnozo.

Kaj je hipnoza? Razlag je bilo mnogo, ampak reči se more le toliko, da je hipnoza

spanju podobno stanje, v katerem je človek nenavadno pristopen sugestijam drugega človeka. Najbližji ji je somnambulizem, ko mesečnjak v spanju hodi in dela reči, o katerih nič ne ve, kadar se zbudi.

Kako stara je hipnoza, ni dognano. O nekaterih mohamedanskih derviših v Afriki in o indijskih fakirjih trdijo, da hipnotizirajo sami sebe in se tedaj lahko trpinčijo na vse mogoče načine, ne da bi kaj čutili, ljudje jih pa smatrajo za svetnike. Tudi pri raznih divjaških plemenih je najti hipnozo, ali pa vsaj stanje, na las podobno hipnotičnemu v zvezi z religioznimi ceremonijami. Pravijo, da so v Tibetu poznali "prenašanje volje" v davnini. Tudi o sibirskih nomadih trdijo to. Kar pa poznamo v naših krajih in s čimer se je znanost dovolj bavila, da lahko govori, se je začelo v osemnajstem stoletju in je bilo takrat znano pod imenom "mesmerizem", po zdravniku Mesmerju.

Friderik Anton Mesmer je bil rojen 23. maja 1733 v Weilu, malem mestecu ob Reni, je študiral medicino na Dunaju pod slavnimi profesorji kot Van Swieten, De Haen in dr., ko je dosegel doktorat, je pa začel prakticirati v avstrijskem glavnem mestu. V tistih časih je bila astrologija v velikih časteh in tudi Mesmer je verjel, da vplivajo zvezde na človeka s svojim "magnetizmom". Tako je prišel do zaključka, da bi se bolezni lahko "magnetično" zdravile. V nekaterih slučajih je dosegel s svojim magnetom presenetljiv uspeh. Leta 1776 se je v Švici seznanil z duhovnikom Gassnerjem, ki je zdravil "magnetično" brez magnetov, namreč s polaganjem rok, z gladenjem čela, z božanjem. Že mnogo prej je Paracelsus, čigar pravo ime je bilo Theophrastus Bombast von Hohenheim, učil, da izpuhtevajo zvezde in magneti nekakšno emanacijo, v šestnajstem stoletju je pa čislani J. B. Helmont dodal, da prihaja tak fluid tudi iz človeškega telesa. Tega nauka se je oprijel Mesmer. Misлил je, da imajo nekateri ljudje več moči od drugih in da je on eden tistih, ki oddajajo dovolj takega fluida, da lahko zdravijo bolnike. Ampak že on je spoznal, da se le nekatere bolezni vdajo njegovim metodi; nobene zlomljene kosti, nobene jetike, nobenega raka ni mogel ozdraviti na ta način. Toda tudi dejanski uspehi mu niso pomagali vpričo drugih zdravnikov, ki so ga sme-

šili in označili za šarlatana. Leta 1778 se je preselil v Pariz in začel tam prakticirati. Kmalu je bilo vse mesto polno storij o njegovem zdravljenju in ponovilo se je, kar se je bilo zgodilo na Dunaju. Bolniki so se pehali k njemu, zdravniška fakulteta ga je pa obsodila kot mazača. Razburjenost je tako dokipela, da se je morala vlada vmešati. Medicinci so zahtevali, da se mu prepove zdravljenje sploh, toda tako daleč se vlada ni upala, zakaj med njegovimi bolniki je bilo mnogo zelo vplivnih ljudi in celo kraljica Marie Antoinette. Sestavili so torej komisijo, ki naj bi preiskala zadevo in podala poročilo. Vanjo so bili imenovani tako odlični ljudje kakor A. L. Lavoisier, Baillie, dr. Guillotine (ki je pozneje izumil morilni stroj, imenovan po njem) in naš Benjamin Franklin, ki se je prav tedaj kot zastopnik Amerike mudil v Parizu. Komisija je izdelala obširno poročilo. Priznala je mnogo uspehov, ki jih je Mesmer dosegel, zavrnila pa je mnenje, da prinaša ozdravljenje kakšen skrivnosten fluid ali življenjski magnetizem. Mesmer je čez nekaj časa zapustil Pariz in je leta 1815 umrl v Meersburgu v Švici.

Za nekaj časa je bil magnetizem, mesmerizem in poznejši odilizem pozabljen. Ampak tu-patam so prihajala na dan nenavadna ozdravljenja, ki so navajala nekatere zdravnike, da so se poglobljali v to snov. Večinoma so pa še vedno verjeli v magnetizem kakor na primer James Esdalle, ki je v veliki bolnici v Calcutti opravljal težke operacije, potem ko je uspaval bolnike.

Leta 1841 je dr. James Braid v Manchesterju zatrdil, da so vsa dejstva, ki se pripisujejo magnetizmu, fiziološkega in psihološkega značaja in je stvari dal ime hipnotizem po grški besedi "hipnos" (spanec). Pokazal je, da oseba v "magnetičnem spanju" nikakor ne postane popolnoma brezčutna, ampak da je celo nenavadno pristopna vtisom na čute; nenavadno obnašanje takega človeka je pripisati sugestijam, prihajajočim, četudi nevedoma od onega, ki ga je uspaval. Zdravnik je, recimo, hotel, da postane bolnik neobčuten za bolečine, ki jih povzroči operacija in mu je to brez besed in nevedoma sugeriral, pacient pa je sugestijo sprejel.

S tem je hipnotizem prišel na novo pot in znanost se je začela resno baviti z njim. Am-

pak še enkrat je prišel sunek, ki ga je vrgel daleč nazaj. Okrog leta 1848 so začeli rogoviliti spiritisti in precej ob enem času so odkrili anestezijo s pomočjo kloroforma. To odkritje je revolucioniralo kirurgijo in hipnoza je—vsaj za tedanje potrebe in po tedanjih pojmih postala nepotrebna za težke operacije; spiritizem se je pa polastil hipnoze za svoje namene in jo s tem tako diskreditiral, da je bila potisnjena nazaj v "črne bukve".

Polagoma se je pa to vendar popravilo, dasi spiritisti še sedaj kaj radi operirajo s hipnozo in ji s tem delajo škodo. Dejstva se niso mogla ne utajevati ne prezirati in več in več znanstvenikov je začelo preučevati stvar. Nastale so tri struje. Ena je bila patološka. Profesor Charcot v Parizu je trdil, da je hipnoza simptom hysterije ali hysterične epilepsije. Ta nauk je danes popolnoma zavržen. Drugo šolo je zastopal nemški profesor Heidenhain, ki je polagal največjo važnost na pogled, na dolgotrajno enolično mrmranje ali na nasilne vplive na čutila za dosego hipnotičnega stanja. Proti tej fiziološki teoriji je profesor medicine v Nancyju, Bernheim, leta 1884 postavil psihološko teorijo, sledeč študijam drja. Liebeaulta, ki je dvajset let uspešno rabil hipnozo v svoji medicinski praksi v istem mestu. V glavnem uči ta teorija, da je za hipnozo najvažnejši mentalni, duševni vpliv in pričakovanje onega, ki naj bo hipnotiziran. Z drugimi besedami, potrebna je volja od obeh strani. Nadalje je dognala, da napravi hipnoza človeka izredno sprejemljivega za sugestije.

Od tedaj je proučevanje tega skrajno zanimivega predmeta postalo resnično znanstveno in rezultati teh študij so silno vplivali na razvoj moderne psihologije. Mnogo napačnih idej je sedaj zavrženih. Hipnotizem se ne sme soditi po produkcijah potujočih "profesorjev" in "čarovnikov", ki dajejo predstave za denar in uvajajo vanje mistične in magične nesmisle, ampak po tem, kolikor služi znanosti teoretično in praktično. V mnogih slučajih se dandanes prakticira pri manjših operacijah, kjer ni treba bolnika izpostaviti neprijetnosti anestezije z eterjem in podobnimi sredstvi. Tudi pri porodih so že rabili hipnozo v Evropi z dobrimi uspehi.

Kako se je Charcot motil s svojo "patološko" teorijo, je sedaj jasno, ko je dognano,

da so zdravi, inteligentni ne pa hysterični ljudje najbolj dostopni hipnozi. Ljudje, ki so dolgo prakticirali to reč, pravijo, da je pet in osemdeset do pet in devetdeset odstotkov normalnih ljudi pristopnih lahki, a le pet odstotkov globoki hipnozi.

Napačno je tudi mnenje, da izgubi hipnotiziran človek vso voljo. Nekemu hipnotiziranemu človeku je operater zaradi poizkusa sugeriral, da je slep. Oni pa je odgovoril: "Ne zbudim se, dokler mi ne vrnete vida". Na tem je vztrajal. Če se pred hipnozo nameni, da tega ali onega ne bo storil, velja njegova volja tudi v hipnozi. Neki bolnik je v nezgodi dobil poškodbo na rami. Hipnotizirali so ga in izpraševali o nezgodi, on pa je bil pripravljen govoriti o vsem, o nezgodi pa ne. Tudi vse prigovarjanje ni pomagalo, da bi bil ganil z roko. Včasih je policija mislila, da utegne hipnoza pomagati njenim preiskavam, ampak vsako tako upanje je splavalo po vodi. Resnični zločinec bi se namenil, da ne prizna ničesar, človek, ki bi kaj priznal, bi pa to storil le pod vplivom sugestije in priznanje ne bi bilo nič vredno. Prav tako hipnoza ne velja pred sodiščem.

Mogoča je tudi posthipnotična sugestija, to se pravi, hipnotiziranemu človeku se sugerira, da stori to ali ono, kadar se zbudi, ali pa pozneje, čez dva, tri dni, čez mesec dni. Storil bo, ne da bi vedel zakaj. Nekomu je bilo treba izdreti zob in bal se je tega, ker je vedel, da bo ekstrakcija težavna. Hipnotizirali so ga na lahko in mu sugerirali: "Prihodnjič, ko pridete, sedete na ta stol in takoj zaspate pa boste spali, dokler ne bo operacija dokončana." Mož je prišel in spal celo uro, dokler mu ni zobni zdravnik povedal, da je opravljeno.

Lepe uspehe s hipnozo so dosegli z ljudmi, ki ne morejo spati. Takega človeka zdravnik hipnotizira in mu pravi, da bo sedaj normalno zaspal in se sam zbudil, kadar bo naspan, potlej pa da bo spanec prihajal, kadar koli ga bo potreboval.

Priporočati pa je prav resno, naj se hipnoza prepusti zdravnikom in znanstvenikom, ki jo študirajo. Pred kakšnimi tridesetimi leti je bilo hipnotiziranje že nekakšen sport. Lajnik pa nikdar ne ve, kaj bi moglo nastati, kjer si ne bi znal pomagati. Prepustimo to tistim, ki so večji in rabili hipnozo v prid človeštvu.

Hitler in njegova vojska

V poučenih krogih je že davno znano, da med Hitlerjem in nemško armado, zlasti kolikor se tiče generalnega štaba, nikakor ni tistega soglasja, v katero naj bi verjel svet po željah nacijskih malikov. Preden je brezbriznost kmetijstva in lahkovernost meščanstva dvignila Hitlerja na površje, so bili odnošaji med poveljniki "državne brambe" in ruske rdeče armade ne le znosni, ampak celo prijateljski. Takrat je bila Nemčija še republika in vojaški voditelji, seveda z nekaterimi izjemami, so mislili predvsem na obrambne interese Nemčije in so razumeli, da bi bio lnezmiselno narediti sovražnico iz Rusije, katere novo vojsko so že takrat visoko cenili. Mogoče je, da so takrat nastala nekatera prijateljstva, ki so se pozneje v popolnoma izpremenjenih razmerah kazala v povsem drugačni luči in vodila do nekaterih izmed tistih tragičnih procesov, ki so ljudem izven Rusije še vedno nerazumljivi.

Ampak to je seveda drugo poglavje. V časih republike so bili odnošaji dobri in škodovalo ni to nikomur. S prihodom tretjega rajha se je to temeljito izpremenilo. Nemčija je začela izzivati na vseh straneh, če je Hitler hotel ohraniti svojo božanstvenost, je moral dati Nemcem nekakšne ideale, ko jim ni mogel dajati kruha in masla, misel na razširjenje Nemčije in ožarjenje njene "slave" pa je bila po njegovem mnenju magnet, katerega sili se ne more ubraniti noben Nemeec. Iz iste ideologije je prihajal njegov in njegovih marijonetnih pomočnikov zmedeni nacijonalizem, po katerem so Nemci izvoljeni narod nemškega boga, ki ne trpi nobenih drugih bogov poleg sebe, in po tej arijski teoriji, ki se včasih zmeša z "nordijsko", je bila kajpada nacijska naloga in dolžnost, zaničevati Ruse prav tako kakor Čehe, Francoze, Žide in vse "nižje" rase. Čudno je, kako v praksi vsaka taka teorija zanikuje samo sebe in kako ne more vzdržati nobene doslednosti. Če je v Evropi kateri narod nemškemu resnično tuj, je gotovo italijanski bolj kot češki ali francoski; ampak z Italijo je mogoča zveza in pobratimstvo in noben naci ne bo

smel Kalabrezov ali Sicilijancev imenovati južnjake. In da je plemenska razlika med Japonci in vsemi Evropejci absolutna, mora biti tudi nacijonalistični "znanosti" jasno, pa je vendar alianca Nemčije z Japonsko vredna časti.

Z vpeljavo splošne vojaške obveznosti se je v nemški armadi marsikaj izpremenilo. Vojaške parade so se začele množiti, rožljanje s sabljo je postajalo glasnejše, izzivanje bolj drzno in nesramno. Oboroževanje se je razvilo do blaznosti. Nemcem so se slikali cilji, ki naj jih nekoč odškodujejo za vse sedanje stradanje in trpljenje. Češkoslovaška, Ukrajina, nemara vsa evropska Rusija postane nemška, Avstrija se anektira, kolonije se osvoje, v Afriki se pridobe postojanke in z italijanskim sodelovanjem se prepodi Anglija iz Sredozemskega morja, nacizem ustvari na zemlji fašističen raj, kjer se bo nordijskim arijcem cedilo mleko in med, kjer bo zlata in železa in olja in premoga in lesa in slonove kosti in pečenke in pogače, in svet bo moral plesati kakor bo godla banda svastike.

Tudi velik del vojaških voditeljev je podlegel čaru tega fantazma. Letos se je to izpremenilo. Tisti, ki se sončijo v neposredni Hitlerjevi bližini, še vedno sanjajo o slavni vojni in velikanskih zmagah, o svastiki nad Uralom in o germaniziranem Balkanu, misleči generali, ki so sicer sprejeli idejo vojne ali niso verjeli v lahke zmage in velikanske osvojitve, so pa nenadoma začeli naglašati treznost in spametovanje.

Nemčija se mrzlično oborožuje in je res že dokaj podobna velikanskemu vojaškemu taboru. Ampak njene armature so izzvale tekmo po vsem svetu. Francija se pripravlja — z dopolnitvijo svoje maginotske črte in z zalogami orožja. Anglija gradi modernejše ladje in vliva topove. Rusija ustvarja mornarico in spopolnjuje letalstvo. In manjše države slede, hočeš, nočeš, moraš. Ni dvoma, da se druge sile ne bodo dale prekositi od Nemčije in kam naj to vodi?

To pa niso edini pomisleki. Še močnejši so se porodili iz nemške pustolovščine v

Španiji. Seveda bi bilo krasno za nacizem, če bi se Španija pofašistila, če bi Francija še na jugu dobila sovražnika, če bi nemške in italijanske ladje zamašile vhod v Sredozemsko morje, če bi prihajala ruda iz Španije. Ampak generali, ki vedo o vojni več od Hitlerja, so spoznali, da bi bile za dosego tega cilja potrebne neštete divizije, katerih pa Nemčija ne more in ne sme poslati iz dežele, če se noče tako oslabiti, da pride doma v največjo nevarnost. Okrog 30,000 rjavosrajčnikov z armadnimi oficirji in tehničnim osebjem je bilo poslanih Francu na pomoč, in precejšnje število letal in tankov in orožja in streliva je šlo v Španijo. Ko to ni pomagalo do hitre zmage, so nacijski vodje silili, da se pošlje fašistom več, mnogo več podpore; generali so se pa uprli. In imeli so tehtne vzroke, zakaj nemško orožje se je preizkusilo in pokazalo se je, da je — piškavo.

Nacijski bojovníki v Španiji se niso postavili kot junaki in pogostoma ne bi bili šli naprej, če ne bi bilo zadej vojaške policije. Nemški tanki so že večinoma za staro železo.

Za topništvo so mislili, da je najboljše na svetu, pa se je izkazalo, da ni nič boljše od španskega. In skoraj 40 odstotkov topniških nabojev se ni razpočilo. Ko so začeli preiskavati, so dognali, da so bili šrapneli in drugi artilerijski naboji izdelani že v letih 1934 in 35, da je morala biti sabotaža v municijskih tovarnah torej že takrat. Nemška letala so slabša od ruskih in nemški letalci se z ruski nikakor ne morejo meriti. Pokazalo se je tudi, da so ruski tehniki, instruktorji in vojni svetovalci izvrstni in da potemtakem ruske armade nikakor ni podcenjevati. Nasprotno pa so Nemci videli pri Guadalajari bežati Mussolinijeve divizije v smrtnem strahu, pa so si mislili, da bi Italija še vedno bila boljša sovražnica kot zaveznica.

Položaj je sedaj tak, da nacijski političarji s Hitlerjem gonijo dalje v smeri vojne, najbolj sposobni generali pa brzdajo; fašisti hočejo utrditev zveze z Italijo, vojni izvedenci pa žele obnovitev prijateljstva z Rusijo. Vsak vleče na svojo stran in nihče ne ve, kdaj in kako bo počilo.

E. K.

Julkina zmota

(Nadaljevanje.)

3.

Julka se je pogostoma dolgočasila in kadar je po vse dopoldne ugibala, kaj naj bi počela, da bi čas minil plodonosno pa ji ni prišlo nič zadovoljivega na misel, je postajala slabe volje. Hoditi po prodajalnah in ogledavati reči, katerih ne more kupiti, je ni več zabavalo in jezilo jo je, da si ni mogla urediti doma tako kakor druge gospe, ki so bile lahko ponosne, kadar so vabile goste. Risanje in slikanje je ni več veselilo, odkar je spoznala, da se nobena galerija ne trga za njeno delo in da celo prijatelji niso več občudovali njenih proizvodov kakor bi bili po njenem mnenju morali. Riko je bil edini, ki je prenašal svojo ljubezen na vse, kar je bilo njenega in je hvalil tudi njene slike, češ koliko dela in truda je vložila vanje. Ampak ta hvala je ni več radostila. Dasi je bila vsaka njegova beseda odkritosrčna, se ji

je zdelo, da ni njegovo zanimanje nič vredno in da sploh ne veruje v njeno umetnost pa hoče z zlaganimi frazami pokriti prepričanje o njenem neuspehu. Nekaj nerazumljivega jo je začelo glodati in na tihem mu je očitala, da ji ne privošči, da bi kaj dosegla, ker hoče biti večji od nje. Sama ni dvomila o svoji sposobnosti, ampak je bila prepričana, da jo preganja zavist in nerazumevanje. Pa kako naj si pridobi priznanje, ko je priklenjena na skromni dom in ne more prodreti v kroge, ki odločujejo? Tudi odličnejše hiše, ki so ji odprle vrata, so naposled le predmestne in od njih je še daleč do palač, kjer žive mogotci in velikaši. Zakaj ne napreduje Riko, če je res tako znamenit kakor mislijo njegovi prijatelji? Nemara se je vendar motila in njen soprog ni velikan kot se je bil nekdanj kazal. Ideje, nadarjenost, znanje—koliko ga je, ko ne obrodi vidnega sadu? Leta potekajo in ne prinašajo nobenega

zboljšanja, pač pa nove skrbi z otrokom, katerega je bilo toliko treba kolikor toče. Izuriti se je morala za igralko, da se je vpričo ljudi mogla kazati srečno mater in ko je spoznala, da se ji to posreči brez velikih težav, je sklenila kazati tudi ob drugih prilikah tako lice, kakršno se ji je zazdelo prav. Prepričana je bila, da ravnajo tako tudi druge ženske in po tem je sodila, da je to družabna potreba.

V hišah, kamor so jo vabili, je pridno opazovala in se učila. Povsod je bilo videti, da se vedejo vse bolj svobodno kot je bila mislila, da se spodobi. Da je ne bodo smatrali za starokopitno, si je rekla, da se mora prilagoditi novim navadam. Dosegla je to brez truda in kmalu so prišli tudi v njeni hiši na dnevni red vtipi, kakršnih prej ni bilo slišati in lahkožive opazke o spolnih odnošajih. Nekateri gosti so dobrodušno sprejemali te zabavice in ji včasih sekundirali, drugi so pa ob takih prilikah molčali kakor da se ne morejo vživeti v to ozračje. Dolnik je mislil, da je to znamenje dobre volje in večje zadovoljnosti. Veselilo ga je, da se mu žena dobro počuti in malo mu je bilo mar, kako se to izraža. Če pa je bila drugo jutro kratkobesedna in mrka, je to pripisoval utrujenosti.

Taki simptomi so se pa množili in Julkino zdravje ga je začelo skrbeti. Včasih se mu je zdela bleda in izmučena, pa ji je prigovarjal, da naj si privošči več počitka. Navadno ga je ob takih svetih le po strani gledala, kadar se je pa ujezila, ga je z bridkim naglasom vprašala, kdo naj opravi vse delo v hiši, če ne bo ona. Ali misli, da se vse samo pospravi in pripravi in uredi? Seveda—kaj naj bi se mož ukvarjal z ženskimi nalogami in brigami!

Dolnika je zbolelo. Revica! Po ves dan se ubija in počitnic še ni imela, odkar sta poročena. Res je, da jih tudi on ni imel, ampak v tem je razlika. Ona ne more kar naprej vleči voza, ki ga on niti ne pozna. Ukreniti je treba kaj na vsak način. Ne bo lahko, ampak saj ne pričakuje letovanja v kanadskih gorah ali v kakšnem magnatskem letovišču. Čistega zraka ji je treba, zelenega drevja, pisanosti divjih cvetlic in dišave poljan. Dva tedna na deželi, pa bo zopet sveža in lahka in rdečelična. Zapreke se morajo premagati in premagale se bodo.

Še nikdar prej ni menda toliko računal. Kolikor tiste dni, dasi je bilo zlasti v dijaških

letih in tudi pozneje v novi deželi pogostoma zelo tesno. Ali dokler je bil sam, ni bilo tako važno, če je moral stiskati. Kadar ni bilo, pa ni bilo; sedaj je moralo biti. Julka menda ni vedela nič o teh naporih in težavah, tudi ne o kosilih, ki jih je žrtvoval. Prav tako ji je bilo neznano, koliko je bilo tekanja in pozvedovanja, preden je iztaknil prostor na deželi, kjer je bilo vse bolj po "domače", tako da se je vjemalo z njegovimi računi. Ko ji je naznanil, da pojdetta za dva meseca na počitnice, je hotela vedeti vse podrobnosti in je izprva kazala veliko vznemirjenje, ker ni bila nikakor pripravljena, ni imela oblek za vse prilike, ki lahko nastopijo in bo gotovo imela težave z otrokom.

Dolnik se je začudil. Saj gresta na deželo zaradi odmora in po njegovem mnenju bodo obleke, ki jih ima, na vasi prav tako dobre kakor v mestu. Kajpada, če bi šla v Atlantic City ali v Colorado Springs, bi bilo drugače. Tja se hodijo ljudje kazat, pa ne počivat, ona pa potrebuje miru, čistega zraka in izpremembe. Hiša, kjer bosta živela, je v hribih, blizu so gozdovi in potoki, slišati ni ropotanja cestne železnice, prerivati se ni treba med množicami, ki silijo v vse smeri in sujejejo in pehajo in skačejo po kurjih očesih kakor da so se odprle vse blaznice v državi in pognale svoje gojence na glavno ulico velikega mesta, kjer nimajo nobenega opravka pa se vedejo, kakor da je vse na svetu v tej uri odvisno od njihove naglice. Nobeni radijski programi ne bodo brenčali in hreščali najnovejših, za tri tedne glasovitih in potem za vekomaj pozabljenih kakofonij, namesto tega pa bodo peli ptički svoje starodavne, a vedno nove pesmi in blažili uho in duha.

Julka je poslušala in spoznala, da ne bodo počitnice take, kakršne bi ona smatrala za prijetne, razumela pa je, da mora za enkrat obveljati njegov sklep. Sicer pa je še vedno mogoče, da prinese ta izprememba kaj nepričakovanega in zanimivega. Znala je že kazati dobro voljo, tudi kadar bi najrajša praskala in teptala in Dolnik je bil prepričan, da ji je ustregel in jo zadovoljil.

* * *

Ko sta prišla na kmete, se je vedla, kakor da je vse lepše, boljše in svetlejše kot je bila pričakovala. Hitro se je sprijaznila s starima

lastnikoma, ki sta obdelovala nekaj vrta, gojila kokoši in imela dve kravi pa sta sprejemala letoviščarje bolj iz prijaznosti kot pa za zaslužek. Takoj sta se začela igrati z otrokom in bila pripravljena paziti nanj, kadar koli bi mati in oče hotela biti sama. Naužiti se morata zraka, kajpada, in si napolniti pljuča do vrha, preden se vrneta v zakajeno mesto. Pa razgledati morata kraj, ki sicer ni izgubljeni paradiz, pa je vendar poln lepot in skritih kotov, kjer je vredno poležati in pozabiti na vse, kar mori duha in utruja telo.

Julka je premetavala te slavošpeve po glavi in se vpraševala, ali bo mogla ceniti te krasote tako kakor kmeta, ki sovražita mesto, ker ga ne poznata in ne čutita potreb civiliziranega človeka. Toda tukaj je, v hiši gotovo ne bo mogla čepeti, torej ne bo druge kot nasmehljati se in zahvaliti se starcema za prijazne nasvete.

“Povedala bi vam,” je povzela žena, “kje so studenci in kje je gozd najgostejši, kje je največ cvetic in kje najgostejši mah, ampak po mojem ima človek največji užitek, če ne pozna kraja pa hodi in išče in najde vsak čas kaj lepega.”

Julka je pritrdila, ali komaj je zadržavala smeh. Kaj mislijo ti ljudje, da imajo v najemu severni tečaj ali Tibet in prihajajo geografi raziskavat njihove neznane kraje? Dolnik je pa čutil kakor da so padle od njega vse skrbi in težave; začel je kramljati s starima kakor da se poznajo od nekdaj in so se našli po dolgih letih v novem kraju. Še le ko se je gospodinja spomnila, da še nima ničesar na ognju in vprašala, ali si ne bi hotela na prostem nabrati dobre lakote za kosilo, je Dolnik pogledal na uro in potegnil Julko skozi vrata.

Vso pot je pel hvalo starih gospodarjev in trdil, da je vse lepše kot je pričakoval. V dveh tednih bo tudi ona deset let mlajša in tako sveža kakor bogovi, kadar so se naužili ambrozije in nektarja. Ona je molčala in le ugi-bala, ali ne bo še bolj utrujena od dolgočasnja in enoličnosti. Hoje ni nikdar ljubila in da bi študirala rastlinstvo, ji ni prišlo na um. Treba bo poiskati kaj drugega—toda kaj in kako? Ali pa bo morala kar čakati, če se kaj zgodi. Toda kaj bi se moglo zgoditi v tem zapuščenem kraju?

Po kosilu je vzela knjigo na izprehod.

Kmalu se je naveličala praprota in javorov, mravelj in metuljev, pa je sedla v senco in čitala. Ko je Riko opazil, da se je zatopila v knjigo, je vstal in šel po svojih potih. Njega je v naravi vse zanimalo. Tudi če ni poznal vsake cvetlice po imenu, so ga vendar veselile, prav kakor vsakovrstne živalce, ki imajo vsaka svoje življenje, svoje šege in navade, svoje delo in svoje boje. Hodil je in opazoval in zazdelo se mu je, da je človek z vsemi svojimi pridobitvami zašel na stranpot, ki mu nikdar ni bila namenjena. Medtem je sonce romalo in se zemlja sukala in zdelo se je, da je nastala v gozdu večja tišina in da so luči pojemale. Ne da bi bil količkaj utrujen, se je vrnil. Ko je našel prostor, kjer je bil zapustil Julko, se je že mračilo. Ona je sedela s knjigo v roki, poleg nje je pa stal neznan moški, nekam športsko opravljen, oprt ob palico in tako zgovoren, da ni takoj opazil Dolnika. Julka mu je segla v besedo.

“Odpustite—moj soprog,” je dejala; “Riko, to je gospod Whitney. Naš sosed je, tako rekoč. Kratil mi je čas, med tem ko si ti odkrival nove kraje.”

“Veseli me,” se je poklonil tujec, “jaz živim pol milje odtod. Res smo si najbližji sosede, če odštejete domačine. Svojo poletno hišico imam, ker prihajam sem skoraj vsako leto. Vaša gospa pravi, da ostanete le dva tedna tukaj. Torej se bomo morali pogostoma videti. Vaša gospa se zelo zanima za literaturo. Seveda, če tudi sama piše...”

Dolnik se je začudil, ampak Julka ga je oplazila z ostrim pogledom, preden se mu je vzklík zmuznil z jezika. Ona je vstala, opomnila, da je že pozno in bo v hiši večerja gotovo že pripravljena.

“Da, gospodinje so hude, če jed stoji,” je smehljaje odgovoril Whitney, izrekel upanje, da se kmalu zopet snidejo in se poslovil. Dolnik z ženo je pa odšel proti hiši. Julka mu je razlagala, kako izobražen in dostojen je “sosed”, njemu je pa bilo všeč, da bo imela kaj družbe razen njegove.

Tretji dan je Dolnik dobil brzojav iz pisarne. Nepričakovano naročilo — in njegova navzočnost je neizogibna. Ko bo opravljeno, se lahko vrne in če se kaj zavleče, si lahko podaljša dopust za dan ali dva. Ni bilo izhoda in Julka, ki se je najprej namrdnila, je potem

sama pritrčila, da ne kaže igrati se s službo. Pohiti naj, kolikor more, da ne bo predolgo sama, ampak zaradi nje naj se ne upeha. En dan gor ali dol; pomagala bo gospodinji v kuhinji in morda se pri tem kaj nauči, kajti te stare mamice znajo vedno kaj dobrega, kar so mlajši že pozabili. Dolnik se je torej odpeljal v mesto.

Julka se prvi dan ni marala zakopati v vročo kuhinjo, ker je bil dan prelep. Za to bo časa, če pride dež. Vzela je knjigo in odšla v gozdček. Zaželela je, da bi prišel Whitney, ampak dopovedovala si je, da v resnici ne želi tega, ko Rika ni tukaj. Sicer pa ne bi bilo v tem nič hudega. Whitney je uglajen mož in Riko ni sebično ljubosumen. Zakaj se ne bi ženska smela pozabavati z drugim moškim? Često se temu sploh ne more izogniti. Pa tudi ne živimo več v devetnajstem stoletju. Kljub temu ji je nekaj šepetal, da bi bilo bolje, če ne bi prišel, kadar je njen mož odsoten. Za to debato same s seboj pa ni ostalo mnogo časa, zakaj Whitney se je prav kmalu prikazal in jo pozdravil.

Nekaj časa je stoječ opisoval lepoto vremena, potem se je pa spomnila, da je neuljudna in ga povabila, naj sede. Storil je tako in začel govoriti o knjigah. Bilo je videti, da je mnogo čital in si mnogo zapomnil. Največ je vedel o čtivu, ki ga je imenoval dušeslovno in se je sukalo okrog nerazumevanih ženskih duhov in bojev za spolno srečo. Julka je poslušala, pa se ni upala govoriti, zakaj sama ni bila čitala ne ene onih knjig, ki jih je omenjal in temno se je spominjala, da so Rikovi prijatelji govorili o modernih pisateljih, ki obdelujejo podobne predmete in o sušmarjih, ki jih hočejo posnemati ne zaradi resnosti predmeta, ampak zaradi blata, ki se na tem polju lahko najde.

Moral se je pa vendar oddahniti in sčasoma je dobila priliko napeljati tako, da je mogla sama kaj povedati o knjigah, ki jih je bila čitala. Ni jih bila cela knjižnica, ampak za mimogredoč pogovor je zadostovalo. Skušala je, da ne bi opazila, kako se je Whitney popravljal in se ji bližal, medtem ko je govorila. Večkrat se je je kakor nehote dotaknil in bila je v zadregi, ampak zadrega je bila prijetna. Glas ji je pešal, gradiva ji je zmanjkovalo in misli so se ji motale. Obmolnila je. On je začel hvaliti njeno obleko, blago in kroj, to je na-

peljalo na njen okus, potem je opazil, da ima lepe oči, tudi lepe lase in nenadoma je bila njegova roka okrog njenih ram. Z velikimi očmi ga je pogledala.

“Ne, to ne sme biti. Ne sodite me prav,” je dejala in se izvila iz objema.

On pa je začel šepetati, da je noče žaliti, ampak da jo ljubi in si ne more pomagati. Menda razume njeno dušo bolje od vsakega drugega moškega. Globoka je in njegov pogled se pogreza vanjo. V času po vojni živimo in v našem srcu je več ognja kot so vedeli pradedje. In ta ogenj ima svoje pravice. Julko je obhajal mrz in oblivala jo je vročina. V čudnih odlomkih se je ponavljala misel, da ne sme biti tako, občutek pa je bil prijeten in nekje v prsih je bila želja, da še ne bi bil konec. Whitney je bil videti ves razgret in nenadoma jo je prižrel in poljubil. Prvi hip se je vdala. Nobene misli ni bilo v glavi, vse je utonilo v čutih. Potem se je zavedla in ga na lahko odrinila.

“Kako sem se spozabila!” je vzkliknila. “Pa še tukaj! — Če bi naju kdo videl!”

Takoj se je domislila, da ne bi bila smela tega reči. On pa je pohitel:

“Ne bojte se zaradi tega. Nikogar ni bilo blizu. Pa saj to ni edini prostor, kjer se moreva srečati.”

Vstala je.

“Ne, niste me razumeli. Nikjer drugod se ne moreva shajati. In če bi se tukaj še kdaj srečala, se morava vesti kakor spodobni ljudje.”

Hotel jo je spremiti, ona pa je odklonila in je sama odšla. Nekaj pa je v njej pelo: Glej, še sem prikupna. Tudi drugi moški me žele.— Nič se ni vpraševala, ali to kaj pomeni, ampak ta misel sama ji je dajala nepopisno zadoščenje.

Dolnik se je vrnil čez dva dni in med njo in Whitneyem se ni nič več zgodilo, dasi jo je zapeljivo gledal, kadar koli so bile moževe oči odvrnjene. Kazala se je zadovoljno in bolj se je zanimala, vsaj na videz, za kraj in za lepote, ki jih je Riko povzdigoval v nebesa.

A še ko so se vrnili v mesto, ji je pela tista pesem v ušesih in ničesar ni storila, da bi jo zaglušila. Rada jo je poslušala.

(*Dalje prihodnjič.*)

Diktatura v Braziliji

Vesti, da je v tej ali oni centralno ali južno ameriški republiki ustanovljena diktatura, so se, odkar obstoje te države, tolikokrat ponavljale, da so postale skoraj dolgočasne in jim malo kdo še posveča kaj pozornosti. Ko je torej 10. novembra Vargas v Braziliji preklical volitve in si sam podaljšal predsedništvo, so ljudje skomizgovali, češ, to ni nič novega; kdo bi se še razburjal? Vendar pa je tako presojanje dogodka zelo napačno in bi lahko postalo nevarno, zakaj Vargasov korak, ki sicer ni bil presenetljiv, pomeni nekaj drugega kot tradicionalne diktature po latinskih deželah Amerike. S to samovlado se je prvič zasedel fašizem na ameriških tleh in prav lahko je mogoče, da bodo zgledu v Braziliji sledili Cezarčki po drugih južno ameriških republikah. To pa postavlja tudi politiko izolacije, za katero se superpatriotje v tej deželi tako ogrevajo, v povsem drugo luč.

Izolacija je ena tistih neumnih fraz, ki se izrekajo z velikanskim povdarkom in prav lahko slepe naivne ljudi, ki pa nimajo nobene podlage v realnih razmerah. Kakršen je naš svet, se ne more nobena država obkrožiti z mentalnim kitajskim zidom in reči vsem drugim, "lahko noč." One druge dežele so na tej zemlji kakor mi, pa ne na kakšnem drugem planetu. Ta zemlja je, kolikor koli se ultra nacionalisti branijo, ena celota. Interesi posameznih delov so tako prepleteni, da se ne dajo razmotati in kakor se posamezen človek ne more zabubati in živeti, tako ne more dežela prerezati stikov z vsemi drugimi. Njena vlada se lahko dela, kakor da bi šla svojo pot ne oziraje se na levo ne na desno, ampak to je zavedna ali nezavedna hinavščina. V južni Ameriki se to prav dobro opazuje.

Zagovorniki osamljenja pravijo: "Evropa nas ne briga. Ne prijateljstva ne sovraštva nočemo ž njenimi deželami. Naj počno tam, kar hočejo, nas se ne tiče."

Tako?

Sami sebi se lažejo, ne videči, kako se jim v Evropi nekateri ljudje, ki bi jih prav lahko spoznali, smejejo.

Ali imajo Zedinjene države kaj interesov v južni Ameriki? Soditi bi bilo, da jih imajo

precej. Če ne, zakaj so razglasile Monroevo doktrino? Čemu je lani predsednik Roosevelt potoval po onih toplih krajih? Kakšen pomen ima panameriška konferenca?

Seveda ima ameriški kapital velikanske interese tam doli in bil je čas, ko so mislili, da imajo Zedinjene države patent na to. Tako so velike investicijske in trgovske družbe smatrale Monroevo doktrino. "Amerika za Amerikance!" Seveda — za bogate Amerikance. Ampak po nekaterih drugih kotih so tudi ljudje, ki ne zaničujejo profita in kakor ni našim dobičkarjem Azija in Afrika predaleč, tako se onim ne zdi južna Amerika onkraj plota. Pa je z našo južno sosedo še nekaj drugega. Tam ne rastejo le banane in kava, ampak v Čilu imajo nitrato, ki so zelo potrebni municijskim tovarnam. Meso iz Argentine in žito s pamp je prehranjevalo evropske vojake v svetovni vojni in nič se ni čuditi, da mislijo na te zaloge za — bodočnost. Ali res niso Zedinjene države nič interesirane, če jih Nemčija, Italija in Japonska izpodrivajo na teh trgih? Ali so se dušice naših kapitalistov tako izpremenile, da jim nekoliko bilijonov profita nič ne pomeni?

Omenjene tri dežele pa imajo mnogo opraviti ne le s kupčijsko konkurenco, ampak tudi s politiko v južni Ameriki in z nasilnim razširjanjem fašizma. V tem tiči tudi pomen Vargasove diktature.

Getulio Vargas je postal predsednik Brazilije leta 1930 po že precej dobro znani metodi. Od vsega začetka je vladal tako brutalno, da se je opozicija, ki ni imela nobenih konstitucionalnih sredstev, pod vodstvom Luisa Prestesa uprla z orožjem. Vargas je zatrl upor v krvavih rekah in začel vladati diktatorično. Nekoliko mesecev je bil v Braziliji tak terorizem, da celo ta dežela ni prej poznala takega. Vargas je začel bolj in bolj posnemati evropske fašiste in brazilski "integralistas" so dobili proste roke. Na vsa državna mesta in na važnejše postojanke v armadi so prišli fašisti. Parlament je izgubil vsak pomen. Na pravice posameznih držav se Vargas ni oziral, ampak je tudi tam nameščal svoje ljudi.

Fašizem je bil v Brazilijo importiran iz Nemčije, Italije in Japonske. Te tri narodno-

sti so med priseljenci zastopane v velikem številu in kar jih je prišlo v zadnjih letih, so se večinoma naselili kot odposlanci svojih vlad. V parlamentu je poslanec Cafe Filho izjavil, da so bile nemške mladinske organizacije, "ki morajo vsaka štiri leta priseči zvestobo Hitlerju," ustanovljene v Braziliji po navodilih nemških diplomatičnih zastopnikov. V deželi je sedaj tisoč štiri sto nemških šol, ki so vse osnovane na nacijski podlagi. V državi Rio Grande do Sul je šestdeset nemških skupin, pripadajočih berlinskemu Turnerbundu. Velike nemške skupine so v državah Santa Catharina, Minas Geraes in Bahia. Vsega skupaj je v Braziliji osem sto tisoč Nemcev, iz katerih se večinoma rekrutirajo fašisti.

Lahko je razumeti, da se ta politična organizacija ne bi bila mogla razviti, če ne bi bila Nemčija dosegla velikih gospodarskih uspehov. Lani je nemška trgovina izpodrinila že velik del ameriške. Tri in dvajset odstotkov uvažanega blaga prihaja iz Nemčije. V Washingtonu so spoznali, da se godi nekaj neprijetnega in so skušali popraviti situacijo za Zedinjene države. Vargas se je vedel kot prijatelj, ampak naročila je dobila Nemčija. V prvi polovici letošnjega leta je Nemčija uvozila za 35,-874,000, Zedinjene države pa le za 32,789,000 dolarjev blaga. Obenem se množe nemške investicije v Braziliji. Bakreni rudniki v Goyazu, olje v Riacho Doce in v Matto Grosso je v nemških rokah. Pogajanja se vrše, da bi dobila Nemčija tudi bogate zaklade železa, katere cenijo na trinajst milijard ton, pod kontrolo. Nemško-Južno-ameriška banka, ki je odvisna od nemške vlade, opravlja finančne posle in je pred kratkim posodila integralistom pol milijona dolarjev. Nemške trgovine vtihotapljuje orožje. Znani med temi so Stahlunion, Hasenclever in Hermann Stoltz. Nemški ladji Karl Hopke in Ana sta v tej službi. Nemško letalstvo pod imenom Condor je spojeno z Lufthansa, ima več zvez kot ameriško letalstvo in prevažata tudi vojni material. Da se to neprenehoma uvaža, je splošno znano, koliko so ga pripeljali, pa vedo le fašisti.

Iz Rima vodijo enako propagando. Signor Nicola Pende, ki je na čelu "Latinske kulturne zveze," trdi, da ima med južno ameriški intelektualci že pol milijona članov. V Buenos Aires sklicujejo kongres, kjer bodo, kakor pra-

vi Pende, "soglasno postavili Rim na čelo latinskega kulturnega sveta." Za vsoto "kulturo" se seveda ne skriva nič drugega kot fašizem.

Tretji v tej nesveti trojici je Japonsko. Leto 1926 je bilo v Braziliji stotisoč Japoncev, danes jih je okrog dvesto petdeset tisoč. Oni žive kompaktno, upravljajo svoje zadeve sami in so vdani "materi deželi."

Vse te sile so ustvarile fašistično podlago, na katero se opira Vargas. Januarja prihodnjega leta bi se bile morale vršiti volitve. Vargas se jih je bal. V državi Sao Paulo je delavsko gibanje močno, tako da ga niti terorizem leta 1935 ni mogel zatreti. Tam so se tudi dijaki začeli organizirati in njihova demokratska zveza se je razširila po drugih državah. Povrh tega so se tudi nekateri prejšnji Vargasovi somišljeniki postavili proti njemu. Znamenja, da je gibanje proti njemu dobilo mnogo več pristašev kot je bil mislil, so se množila. Brutalnosti, s katerimi je po leti hotel izzvati oborožen upor, da bi bil mogel razglasiti vojno stanje, niso dosegle uspeha. Tako je nastalo vprašanje, ali riskirati volitve, pri katerih skoraj gotovo propade, ali pa poteptati ustavo in se zanesti na oborožene fašiste. Sklenil je drugo in se postavil za diktatorja. Ampak kakor drugi diktatorji, tako tudi on ni neodvisen, le da je njegova odvisnost še bolj smrdljiva, zakaj sprejemati bo moral ukaze iz Berlina, Rima in Tokija. Ljudstvo v Braziliji pa ni slepo, da ne bi razumelo tega. Na žalost ni poti, po kateri bi se Brazilija osvobodila brez prelivanja krvi. Da bo tiranstvo izzvalo oborožen odpor, je gotovo. Vprašanje je le, kdaj se to zgodi. Drugo vprašanje pa je, kako dolgo se bodo strinjali interesi zunanjih fašističnih sil. Sedaj gre Italiji kakor Nemčiji in Japonski za to, da se utrdi fašizem v Braziliji. Ampak fašizem je vsem trem sredstvo za grabež. In kadar se plen deli, so se tudi roparji stepili. Da pa Zedinjene države pri vsem tem niso prizadete, more peti le tisti, ki ne vidi dalje od nosu. In ne le za kapitaliste, ki jih izpodriva evropska konkurenca, ampak tudi za delavstvo ni vse eno, če si fašizem gradi postojanke vse okrog nas. Delavska vzajemnost v pričo fašistične internacionale mora biti več kot abstraktna ideja.

Na robu

Kje je meja med življenjem in smrtjo? Kje neha neživo in začena živo?

Zdelo bi se, da je to precej puhlo vprašanje; kamen je mrtev, metulj pa živ, včeraj je mož živel, po noči pa je umrl. Mrtvaški ogleda je ugotovil in vsak lahko vidi, da je tako.

Pa vendar ni stvar tako enostavna. Zadnje čase je postalo to vprašanje zares pereče; znanstveniki, biologji in kemiki so naskočili to trdnjavo narave in so se približali rešitvi dozdevno večne uganke. Videti je, kakor da so našli nekaj, kar stoji med živim in mrtvim, kar predstavlja most med živim in neživim. Najbrže bodo imeli s svojimi rezultati hude boje, preden dosežejo splošno priznanje; seveda moramo izvzeti tiste, ki sploh nikdar ničesar ne priznajo, če jim ne gre v račun. Na te se kajpada znanost ne sme ozirati, sicer ne bi sploh nikamor prišla in starodavne vraže bi veljale namesto nje. Tako je bilo vedno, da se je napredek moral bojevati za vsak korak z onimi, ki vekomaj vlečejo nazaj. Ukaz je bil, da je zemlja plošča in še danes trdi to gospod Voliva v Zion Cityju. Prepovedano je bilo verjeti, da se zemlja suče okrog sonca. Ko se je začel razlagati nauk razvoja, so planili po onih, ki so doprinašali dokaze in hoteli dognati resnico in še imamo v deželi zakone v dveh državah, ki prepovedujejo v šolah evolucijsko teorijo, dasi ne more biti o njeni resničnosti nobenega dvoma več in so zgrajeni znanstveni mostovi od najmanjše mikrobe vse gor do človeka.

Nekateri nasprotniki, spoznavajoči, da se razvoju vsega živega nikakor ni več moči upirati, so se zabarikadirali za drugo postojanko: med mrtvim in živim ni prehoda; na eni strani je ameba, majhna, da ti jo pokaže le močan drobnogled, a živi, ker se hrani, raste in se množi, četudi na zelo primitiven način, na drugi pa je tudi neznansko majhna molekula, ki pa se ne plodi, ne raste, ne je, je torej mrtva in med obema je prepad, ki se ne da premestiti na noben način...

Tudi če bi bilo to absolutno resnično, ne bi s tem bilo ovrženo dejstvo, da so se vsa živa bitja razvila v neštetihi milijonih let iz

enostavnega v sestavljeno in v bolj sestavljeno in bolj primerno. Ampak zadnji pojavi na polju znanstvenih raziskav kažejo, da je vendar tudi med živim in neživim most, da je nekaj med živim in neživim, kar ima lastnosti obeh pa se ne more prištevati ne k enemu ne k drugemu.

V zdravilstvu je bil storjen velik skok, ko so—tudi proti hudi opoziciji starokopitnežev, lajikov, doktorjev in profesorjev—dokazali, da povzročajo nekatere bolezni in sicer prav hude bolezni, neznansko majhne živalice, katerim so dali ime bacili. Potem so ugotovili razliko med temi in bakterijami, ki spadajo pravzaprav v rastlinstvo. Koncem devetnajstega stoletja je pa ruski učenjak Ivanovski dokazal, da izzivajo nekatere bolezni reči, ki so še majše od bakterij. Pokazal je to na tobaku, ki dobiva včasih bolezni, imenovano mozaik. Tudi razne človeške bolezni povzročajo ti neznani zločinci, na primer spalno bolezen, žolto mrzlico, ošpice, nahod, steklino, govejo kugo in dosti drugih. Te skrivnostne hudodelce so imenovali "viruse" (virus je v latinščini strup).

S temi zlodji pa so imeli neznanske križe in težave, ker so tako drobni, da jih ni bilo mogoče vjeti niti z najgostejšim sitom. Bakterije ostanejo v filtru pa jih lahko do dobrega preiščejo pod mikroskopom. Z virusi se jim to ni posrečilo. Znanstveniki so pa silno radovedni ljudje in ne le teoretični, ampak tudi praktični nagibi so jih gonili dalje in dalje. Med drugim sumijo, da ima kak virus kaj resnega opraviti s človeškim rakom. Tudi v teh raziskavah so se učenjaki razdvojili kakor pogostoma prej. Nemara je to dobro zaradi kontrole rezultatov. Eni so dejali, da ni virus nič drugega kot manjša bakterija, zlasti odkar so našli enega, ki naredi bolne nekatere bakterije, ki naredijo človeka bolnega. Te so imenovali "bakterio-phage", (oni, ki "žre" bakterije). Drugi pa so mislili, da se virus bistveno razlikuje od bakterij.

Pred petimi leti so se v Rockefellerjevem zavodu za medicinske raziskave resno lotili dela. Letos so se pokazali prvi rezultati. Najbolj aktivni so bili dr. Peyton Rous, dr. J. W.

Beard in zlasti dr. Wendell Stanley. Zadnji je začel tam, kjer je bil Ivanovski nehal—s tobakom. V svoji delavnici ima veliko zbirko tobaka in na prostem ga goji na velikem polju ter ga strupi z mozaikom. Kadar postane tobakov list nesnažno pisan, ve, da se ga je virus lotil. Bolni tobak zmelje, potem iztlači iz njega sok in s kemičnimi in novimi tehničnimi procesi, ki so le strokovnjaku razumljivi, se mu je posrečilo izločiti virus, kateri je povzročil tobakovo bolezen. Ta uspeh bi bil sam na sebi znamenit. Ampak kar je pred kratkim poročal na sestanku bijofizičnih strokovnjakov v Filadelfiji, kaže še mnogo več, dasi je bil v svojem poročilu zelo skromen. Izločeni virus se je namreč prikazal v obliki belih kristalov. Kristali so pa oblike mrtve snovi. Nobena žival, ne velika ne majhna, ne srednja ne najmanjša ne kristalizira. Pač pa se pojavljajo dragi kamni, sol, sladkor v kristalih. Kot kemik je dr. Stanley preiskusil vse načine, da dožene, če je njegov virus res mrtev kristal. In vsi poizkusi so pokazali, da je, dokler ni s kapljico tekočine, v kateri je bila le neznamna drobtinica virusa zastupil zdrave tobakove rastline in potem iz nje zopet s svojimi kemičnimi procedurami izžel virus. Tega pa je bilo sedaj vsaj tisočkrat več kot ga je bil on vcepil rastlini. To se pravi, da se je kristal v tobaku pomnožil kakor živa stvar. Mrtev je kakor kamen, pa vendar je in se pomnožuje kakor žival. . .

Tako preklemano majhne so te čudne reči, da si človek ne more predstaviti in le strokovnjak razume te mere. Kakšno podobo si morete napraviti, če se pove, da velja vodikov atom za enoto in da tehta kristal tobakove bolezni sedemnajst milijonov takih enot? Kadar rabimo v govoru milijone, mislimo na kaj velikanskega. Ampak ta virus je komaj kaj več od ničle. So pa tudi večji virusi, ki povzročajo druge bolezni. Eden tehta dvajset, drugi pet in dvajset milijonov enot. Boljše razumevanje od vage daje velikost. Milijon tobakovih virusov gre na en palec. To je manjše od najmanjše znane bakterije, pa vendar večje od največje nežive molekule. Virus, ki povzroča otroško paralizo, je še manjši in zato dela tudi več sitnosti. Drugi so večji; na primer tisti, kateremu je pripisati koze, je večji od nekaterih bakterij. Tako kaže tudi mera, da stoje ti grešniki nekje sredi živega in neživega.

V znanstvenih krogih so vsa ta odkritja naredila ogromen vtis in zanimanje v vrstah kemikov in bijologov je razumljivo. Čim natančneje bodo spoznali bistvo virusov, tistih, ki so jih že vjeli in tistih, ki se še skrivajo, tem bližji bo dan, ko bo za vsako bolezen zdravilo in se bodo vsaj nekatere najbrže popolnoma odpravile. Bijologi se pa nadajo, da po tej poti najdejo rešitev ugank, ki so se še pred kratkim zdele za vedno nerazrešljive. Vsako spoznanje prinese človeštvu korist.

Preobraženje Rusije

O marsičem, kar se je zgodilo in kar se še godi v Sovjetski zvezi, se lahko zelo različno sodi in mnogo reči obžaluje vsak prijatelj velikega eksperimenta, ki se tam vrši. Tajiti se pa ne more, da se je v dvajsetih letih po revoluciji toliko izpremenilo, da imamo danes pred seboj vse drugačno Rusijo kot je bila ona v carskih dneh.

Da je politično Sovjetska zveza popolno nasprotje nekdanje Rusije, se razume samo po sebi. V kratkem bomo videli, kaj prinese nova ustava, po kateri bodo njeni prebivalci prvič po preobratu politično volili. Če se bo v praksi vse tako izvršilo kakor je zapisano, tedaj se sme

od nove demokracije pričakovati novo poglavje v življenju sovjetskih narodov. Želeti je, da spoznajo voditelji vrednost resnične demokracije, v kateri se mora slišati tudi glas tistih, ki niso v vseh rečeh enega mnenja z vlado, zakaj poštena kritika le koristi dobrim namenom. Vse to se bo kmalu moralo pokazati. Med tem si pa lahko ogledamo tisto sliko, ki se je doslej razvila in preobrazila ogromno deželo od enega kraja do drugega.

Najočitnejše izpremembe so se izvršile na polju industrije. Pred revolucijo se o tej ni moglo mnogo govoriti. Danes je Sovjetska zveza velika industrijska dežela in četudi je

še mnogo pomanjkljivosti, se ne sme pozabiti, da je skoraj vse še novo. Tuji poročevalci delajo navadno napako, da primerjajo razmere v Rusiji z onimi v Ameriki in prihajajo do zaključka, da je vse borno in nezadovoljivo; pravilno pa se morejo primerjati sedanje razmere le z onimi, ki so bile v deželi pred dvajsetimi leti.

Vsa industrijalizacija se vrši po načrtih, ki se izdelujejo od pet do pet let. Marsikaj se zdi tujemu opazovalcu v tem postopanju čudno. Ampak sovjeti imajo razlago za vse, kar počenajajo. Hoteli so izpremeniti ves industrijski zemljevid dežele in so se namenili ustvariti industrijo po vseh krajih, kjer koli je kaj pogojev za to. Tako so se po prvem petletnem načrtu industrije v središču pomnožile za 87 odstotkov, v centralni Aziji pa za 277 in po uralskem gorovju in v zapadni Sibiriji za 285 odstotkov. Tako se industrija izenačuje in vsak kraj dobi sčasoma svoj delež.

Prej so, kakor v drugih deželah prevažali surovine na velikanske daljave v kraje, kjer so bile tovarne. Sedaj skušajo ustanovljati industrije kolikor mogoče tam, kjer so surovine. V centralni Aziji in za Kavkazom raste bombaž. Prej so ga prevažali na tisoče milj, sedaj so pa zgradili predilnice tam, kjer raste. Seveda se iz tega ne more napraviti splošno pravilo; v Leningradu so imeli tovarne z izurjenimi delavci, ki so potrebovale železa in drugih surovin. Tam so se lahko učili drugi delavci in zato je bilo in je še treba dovažati potrebne snovi. V stari Rusiji je bilo nekoliko slabotnih električnih postaj, ki so rabile olje iz Kavkaza in premog od Doneca. Sovjeti so spoznali važnost električne sile in so začeli rabiti za proizvodnjo vse, kar koli je porabno. Tako so nastale električne naprave v krajih, kjer se je zdelo, da ni nobene podlage za to. Kjer je premog, rabijo tega, v Ivanovu rabijo šoto, v Kareliji slapove i.t.d. Leta 1936 so proizvajali sedemnajstkrat več električne sile kot leta 1913. Vse električne naprave spajajo v velike enote. Tako so vse električne postaje v moskovskem okraju spojene v en sistem, katerega ne dosega po produkciji noben v Evropi. Končni namen se zdi skoraj fantastičen; napraviti hočejo en sam sistem visokih volt za vso sovjetsko zvezo in če se to posreči, bo to nov dokaz, da industrija v socialistični orga-

nizaciji lahko doseže, kar je v kapitalistični nemogoče.

Vsa dežela se neprenehoma znanstveno preiskuje in raziskovalci so našli številne nove vire surovin. V zapadni Sibiriji so cenili premog v ondotnih roveh na 13 milijard ton; sedaj so dognali, da ga je več kot štiri sto milijard ton. V Kazakstanu so raziskali premogove zaklade v Karagandi; nove zaloge so našli v Pekori, ob spodnjem toku Jeniseja in ob gornjih vodah Bureja. — Nekdaj je bil v Rusiji le Kavkaz znan za olje. Sedaj so ga našli ob Uralu, pri Ihti, okrog Husove, na severu Kaspijskega jezera, v Baškiriji in v Turkmenistanu. — Na daljnem vzhodu se je poživila železna in jeklarska industrija pa so zaradi tega šli iskat rude. Našli so nove zaloge železa in mangana, na primer blizu Kurska, kjer cenijo zaklade na dve sto milijard ton. — Na polotoku Kola na visokem severu so odkrili bogate zaloge apatita. Rusija je morala vedno uvažati umetna gnojila, sedaj, ko so našli dve milijardi ton apatita, ga imajo dovolj, da ga sami lahko izvažajo. Prav tako so odkrili druge rude, baker, svinec, nikel, cink, zlato in srebro.

Velikanske izpremembe so se izvršile v poljedelstvu. V starih časih so bili potegnili črto od Kijeva do Sverdlovska in ta je delila Rusijo v plodovito na jugu, in v neplodno na severu. Zdelo se je, da bo ta razdelitev veljavna za večne čase. Te črte ni več. Na jugu se prideluje—več kot prej. Kolektivizirane farme dobivajo poljedelske stroje in gnojila, kar je bilo na ubožnih malih kmetijah nemogoče. Toda jug tudi potrebuje več živeža, ker so se razvile tudi tam velike industrije, vsled česar se je pomnožilo prebivalstvo. Bolj in bolj so postajali severni kraji odvisni sami od sebe. Mnogo zemlje se je popravilo in sedaj sejejo tudi nad črto vsako leto več žita.

Bombaž so v prejšnjih časih gojili le v centralni Aziji in nekoliko za Kavkazom. Polovico bombaža so morali uvažati, kar je veljalo sto milijonov zlatih rubljev na leto. Sedaj goje bombaž v južni Ukrajini, na Krimu in v severnem Kavkazu. Prav tako so zelo razširili polja za pridelovanje riža in pese. Povrh tega so uvedli nešteta nova semena iz tujih krajev, iz Palestine, Mandžurije, Indije, Egipta, Sudana, Abesinije, Mehike, Dalmacije, Amerike. Pod Kavkazom goje celo pomaranče in limone,

čaj in dišave in druge poltropske rastline.

Največje izpremembe v poljedelstvu je zaznamovati v severnih krajih. Tam na primer niso mogli sejati ječmena. Če so ga posejali ob kraju poletja, je pozebel po zimi, če je bil posejan ob začetku poletja, je poginil v jeseni. Akademik Lisenko je našel način, po katerem se je to popravilo. Če se seme ohladi, preden se poseje, kar imenujejo "vernalizacijo", zraste in dozori tako hitro, da se tudi ob kratkem severnem poletju obnese. Drug učenjak, Cicin, je dosegel žito povsem nove vrste. Tudi v Rusiji imajo križe z divjo travo, katero je že marsikateri poljedelec v Ameriki preklinjal. Skoraj nemogoče jo je iztrebiti. Korenine dela na metre dolge in če ostane le kaj v zemlji, požene vnovič. Če pride med žito, ga kar zamori. Cicin se je spomnil, da je tudi žito nekakšna trava in je začel eksperimentirati s križanjem. In po dolgih poizkusih je dosegel presenetljiv uspeh. Sedaj imajo pšenico, ki je trdna kakor divja trava in daje boljše moko kot starejša. Tudi s sadjem so imeli srečo. Mičurin je križal divjo hruško iz Usurija s francosko "beret royal" in dosegel sad, ki ga mraz ne zamori. Trto sade sedaj vse do izvirov Volge. V Sibiriji sade črešnje, ki prenašajo ondotno temperaturo. Na daljnem vzhodu pa imajo enako krepke češplje, medtem ko dozorevajo v Smolensku breskve na prostem.

Od vseh strani sveta so nabrali semena, da jih morejo preizkušati. Same pšenice imajo okrog trideset tisoč vrst.

Rusija ima centralen zavod za preučevanje rastlin in ta ima med drugimi postajo v Hibinih, 67 in pol stopinj severne višine. Tam so izsušili barje, odkopali kamenje, pognojili in alkalizirali kisló zemljo ter jo napolnili z bakterijami, ki so potrebne za rast. Semena so nabavili iz Alaske, Kanade, južne Amerike. Vsako leto preizkušajo tam kaj novega. Spoznali so, da se pomanjkanje toplote izravna s prebitkom svetlobe. Šest tednov tam sonce ne zaide in to pomaga rastlinam. Krompirja so pridelali trikrat toliko kot v centralnih krajih sovjetske zveze. Oves zraste visok kakor človek. Mrvo imajo dvakrat na leto. Zelje, korenje, čebula, grah, fižol, kumare in buče rastejo nad severnim krogom. S pomočjo teh znanstvenih postaj se je razvila na severu cela vrsta kolektivnih kmetij. Nomadska plemena po severni Sibiriji, ki prej niso mogla delati nič drugega kot gojiti severne jelene in romati od paše do paše, se polagoma vadijo poljedelstva in opuščajo potikanje od kraja do kraja. Poglavitno se tudi tu pečajo z živinorejo, ktere so se vadili vsa stoletja, toda polagoma jih navajajo na obdelavanje zemlje in država jim pri tem pomaga. Z novimi industrijami in novim poljedelstvom nastajajo nova mesta, mnoga v krajih, ki so prej bila pusta. In prebivalstvo se bolj in bolj izenačuje. V teku prvega petletnega načrta se je prebivalstvo po vsej zvezi pomnožilo za 12 odstotkov, po vzhodnih krajih pa za 24 odstotkov. Na visokem severu se je pa v zadnjih dveh letih podvojilo.

Mogotci v Centralni Ameriki

Ljudje, zlasti v Zedinjenih državah govore o Ameriki navadno tako kakor da je vsa, od Severnega morja pa do južnega rta Patagonije zavetišče demokracije, svet svobode in baklonoša napredka. Poprečni Amerikanec ni velik prijatelj geografije in ima tudi o Ameriki sami dokaj nejasne pojme. Najbolj navadno naziranje je tako: Amerika je moderna, ostali svet je starokopiten; Amerika je od svojih pionirskih očetov podedovala smisel za svobodo, drugi narodi pa tiče v predpotopnem oboževanju kraljev in cesarjev; Amerika je demo-

kratična do korenin, Evropa in ostali kraji pa kleče na kolenih pred avtokracijami. Druge ameriške dežele slede zgledu Zedinjenih držav, vse to republike in četudi ne dosegajo svojega velikega vzora, so vendar pod našim vplivom in nam slede . . .

Dejanjski položaj je precej drugačen. Diktatura ni nobena iznajdba Mussolinija in Hitlerja; davno preden je svet slišal ta imena, je bilo na ameriških tleh več diktatorjev kot v Evropi in tudi danes ni treba potovati daleč, da se vidi, kaj in kakšen je diktator.

Med Mehiko in Colombijo je šest držav, ki imajo skupno geografsko ime Centralna Amerika. (Često se ljudje motijo in prištevajo tudi Mehiko srednji Ameriki, toda ta država je del severne Amerike.) Te države so Guatemala, Honduras, San Salvador, Nicaragua, Costa Rica in Panama. Skoraj sosede so Zedinjenim državam. In v štirih teh državah imajo prave, pristne diktatorje. Le Costa Rica in Panama sta izvzeti.

V Guatemali gospoduje general Jorge Ubico. Gorata je dežela in nekatere gore so ognjene. Manjši hribovi so pokriti z gozdovi, po dolinah pa raste kava in po planjavah banane. Velika je približno kot država New York, prebivalcev pa ima komaj tretjino tega, kar šteje mesto New York. Večinoma so Indijanci, potomci Majev, ki so bili tukaj in v Mehiki ustvarili visoko kulturo, davno preden so Columbove ladje priplule do zapadno indijskih otokov. Z vso svojo lepo civilizacijo pa niso bili kos španskim puškam in topovom in ko so beli osvojevalci zmagali, so jih zaslužnili. Razvaline njihovih pradedov sedaj izkopavajo in preučavajo, toda nekdanjega svobodnega življenja ne more izkopati nihče. En del priseljenih Špancev si je prilastil bogastva dežele, Indijanci so pa ostali tlačani do današnjega dne. Bogati Španci so lastniki sveta, Indijanci ga pa obdelujejo zanje in jim služijo. Ko se je Guatemala rešila španske nadvlade, je bilo nekoliko bogatih družin, ki niso hotele podpisati izjave neodvisnosti; ena med njimi je bila ona, iz katere je izšel sedanji diktator.

General Ubico opravičuje svojo vlado z "napredkom," ki ga je baje ustvaril v deželi. Hm, nekaj napredka je tam. Glavno mesto, Guatemala City, je precej moderno, vsaj najmodernejša v centralni Ameriki. Lepe hiše ima, nekoliko gledališč za premične slike, nekoliko šol in vojašnic, v slaščičarnah se dobe sladke pijače kakor v New Yorku in nekaj ulic je tlakovanih. Ampak kjer je konec lepih hiš, tam je tudi konec ulic in te se izpremene v blatne steze, vodeče do indijanskih naselbin, kjer ni nič modernega, ampak sama stara, moreča revščina. Kar je modernega, ni bilo ustvarjeno z Ubicovim prihodom. Kar on nadaljuje, bi se lahko storilo brez diktature in brez neznanskega trpljenja bednih množic. Diktatura zna ustvarjati le z neverjetno visokimi davki, ka-

terih siromašno delavstvo ne more plačevati pa mora namesto tega brezplačno delati za državo. Na ta način se grade ceste po deželi. Kadar so tlakarji na ta način poplačali davke, se vrnejo na poljane bogatinov in garajo tam za 15 do 25 centov na dan. Med tem pa si je gospod Ubico podvojil plačo in ukrenil, da mu bo izplačevana do smrti.

Ubico se baha, da je telesno podoben Napoleonu; prepričan je, da mu je tudi duševno enak. Po umobolnicah se vedno najdejo ljudje, ki trdijo, da so Napoleoni in verjamejo v to. Čudno, da prihajajo vsi diktatorji do enakih sklepov. Kakor prvemu Napoleonu ni zadostovala Francija, tako ima tudi Ubico večje želje in ostali napoleončki po centralni Ameriki ga sicer oponašajo, ampak se ga tudi boje. V El Salvadorju je Maximiliano Martinez nekronani monarh. Tukaj se svet nekoliko razlikuje od guatemalskega. Ognjeniki so bolj čokati in planjave nižje. Tudi Indijanci se razlikujejo. Bolj živahni so videti in bolj krepki od potomcev Majev. Njihova hoja je hitrejša, njih govorica bolj izrazita in tudi več podjetnosti so si ohranili. To je najbrže razlog, da jih vlada ne more prisiliti na brezplačno delo, ampak kadar grade ceste, dobe enake mezde kakor v kavni nasadih. Tudi tukaj so Španci lastniki in Indijanci tlačani. Martinez je seveda predstavnik prvih in dokler bo varoval njihove interese, je navidezno varen. Leta 1931 si je prilastil vlado kot vojaški diktator, dasi je prav malo podoben vojaku, potem pa je bil "izvoljen" za predsednika. To izvolitev je lahko razumeti. Kmalu po tem, ko je pograbil vlado z vojaško silo, je naznanil, da je bilo dva tisoč komunistov ustreljenih zaradi upora. Temu naznanilu so ljudje, ki poznajo razmere v deželi, oporekali. Dejali so, da je "komunist" napačno ime za postreljane nasprotnike in da je dva tisoč le majhen del tistih, ki so bili v resnici postreljani. Vsaka opozicija je dobila ime "komunizma." Martinezova sila je v številni tajni policiji. Ječe po deželi so prenapolnjene in ljudje, ki so na sumu, da nasprotujejo diktaturi, pogostoma izginejo brez sledu. Edino tajna policija bi mogla povedati, kaj se je zgodilo z njimi. Sicer pa bi človek moral soditi Martinezo kot blagega človeka. Nič napoleonskega ni na njem, bolj je podoben kakšnemu profesorju iz naših mladih let, očala nosi in nikdar ne je mesa. Le "ko-

munistov" ne more trpeti in noče, da bi fabrikanti municije ostali brez naročil.

V Hondurasu je slika nekoliko drugačna. Tukaj so banane glavni pridelek in ker se večinoma izvažajo, so tuje družbe prevzele skrb za to kupčijo. One gospodujejo v nasadih in domačini jim služijo. Diktatura je v državi že stara institucija in tuji podjetniki so sodelovali z vsako. Včasih je bila tudi politična vlada v njihovih rokah, sedaj pa le podpirajo diktatorja, ki skrbi za njihove profite. Sedaj mu je ime Tiburcio Carias in mož misli, da mu je diktatura zagotovljena za dolgo dobo. V prejšnjih časih je preveliko zatiranje včasih povzročilo revolucije, ki so se pričenjale ob mejah in dobivale več in več pristašev, čim bolj so se bližale središču. Sedaj so vladi na razpolago bolj moderna "sredstva varnosti." Zadnje zimo so bile razmere tako slabe, da se je po nekaterih krajih širila lakota in gnala ljudi v obup. Izbruhnila je revolucija. Carias je poslal nekoliko letal v tiste kraje in ko so se vr-

nili, ni bilo več revolucije, le nekoliko razdejanih vasi in pobitih upornikov.

Ime Nicaragua je v Zedinjenih državah bolj znano, ker še ni predolgo, odkar so se vrnili naši marini, ki so tam delali red. Sedaj vzdržuje "red" v deželi Anastasio Somoza, ki je lani nastopil diktaturo s pomočjo bajonetov in se potem v decembru dal izvoliti za predsednika. Nacijonalna garda, ki ga je dvignila na površje, je bila izvežbana od ameriških marinov in nosi njihovim podobne uniforme. Tudi Somoza rad kaže ameriški vpliv; šolal se je v tej deželi, govori dobro angleško in bi na tujce rad naredil vtis, da ima ameriške ideje.

Vse te diktature služijo bogatim slojem in se opirajo nanje. Vse pomagajo španskim in tujim podjetnikom izkoriščati domače delavstvo do krvi. Svoboda more priti le od zatiranih in zato se bodo imena menjala, diktature se bodo pa nadaljevale, dokler se izkoriščani in trpinčeni proletarijat ne zave svoje veljave in se organizira. Nobena druga sila ne ustvari demokracije v teh krajih.

Steklo -- čudežna snov

Stare šege izumirajo in predice se ne shajajo več kakor v preteklih časih, ko so se kolo-vrtati vrteli in so peli:

prav tenko nit naredi . . .

prav tenko nit daredi. . .

Takrat bi se bili tudi še smejali, če bi bil kdo tako zapel v steklarni. Nit? — V kakšni zvezi naj bi bilo steklo in nit? Danes se ljudje tudi temu ne smejejo, zakaj iz stekla predejo sedaj res niti, tako fine, da se iz njih izdelujejo prti, zavese za okna in vsakovrstne podobne reči. Nemara bodo nekoč delali tudi obleke iz stekla. Že sedaj bi jih lahko, le da jih najbrže nihče ne bi hotel nositi, ker praskajo kožo. Upajo pa, da odpravijo to sitnost sčasoma in če se to posreči, pridejo prav lahko steklene srajce v modo.

Steklo je precej stara iznajdba. Nekdaj so pripisovali ta izum Feničanom, ampak zdi se, da so ti ljudje bili bolj trgovci kot izumitelji in so dobili steklo najbrže iz Egipta. Verjetno je, da je iznajdba bila slučajna kakor mnogo drugih in v začetku so cenili to snov

le zaradi njene prozornosti; pa tudi ne povsod, na Japonskem, na primer, imajo hiše okna iz popirja. V teku časa se je pa industrija mogočno razvila in danes toliko različnih vrst stekla, da so si nekatere kaj malo podobne in služijo namenom, ki so drug od drugega oddaljeni kakor svetovi. Iz stekla se delajo okna; toda med navadnim oknom v hiši, velikansko šipo v trgovinskem izlogu in branikom v avtu je velika razlika. Iz stekla se delajo kozarci in steklenice, toda kako različne so! Steklo, iz katerega delajo steklenice za pivo, je drugačno kot tisto, ki služi za desertne čaše; za šampanjske buteljke potrebujejo posebno steklo, za čajne kupice pa zopet drugo. Ročaje za kavne lonce delajo iz stekla, ampak iz takega, ki se zelo močno upira toploti. Če pa se upira električnemu toku, je dobro za telefonske izolatorje. Steklo se lahko napravi tako močno, da ga ne preoije krogla iz strojne puške, če je le palec debelo. Posodo izdelujejo iz stekla, v kateri lahko spečete svojo torto, tudi če mora biti peč najbolj vroča. Iz stekla

zidajo hiše, ki drže toploto mnogo bolje kot one iz opeke. In skozi to steklo se ne more gledati s ceste. Celo ponev, ki se rabi na odprtem ognju, bi lahko naredili iz stekla, toda za enkrat je najbrže nihče ne bi hotel kupiti, ker bi v sedanjih razmerah veljala približno pet sto dolarjev. Steklo se rabi za očala, brušeno steklo, tenko za ene, debelo za druge oči. Ogromne steklene leče so potrebne za daljnogleda, za druga pa fina zrcala. Astronomi so bolj in bolj radovedni; nikdar jim ne zadostuje, kar so odkrili v daljavah vesoljstva, najti hočejo več in videti hočejo jasneje. Zato zahtevajo vsak čas močnejše daljnogleda. Zvezdarna Yerkes v Wisconsinu ima enega, katerega leča je štirideset palcev v premeru. Luna, ki jo od zemlje poprečno dvesto tisoč milj oddaljena, je v tem teleskopu videti, kakor da je le sto milj od nas. Imajo pa mnogo močnejše daljnogleda, ampak za te rabijo zrcala; ti se imenujejo reflektorji, medtem ko so oni z lečami refraktorji. Steklo za leče mora biti popolnoma čisto, brezbarvno, prosto vseh mehurčkov in kakršnih koli napak. Steklo za teleskopska zrcala ni treba, da bi bilo prozorno, pač pa se ne sme izpremeniti v obsegu ali v obliki, če se nenadoma ogreje ali ohladi. Največje tako zrcalo, ki so ga doslej izdelali, meri dvesto palcev v premeru in je bilo namenjeno za južno Kalifornijo. Nekaj let so delali poizkuse, preden so dobili tako steklo, ki je ustrezalo vsem zahtevam. To steklo ni zrcalo, ampak le podlaga, ki se pokrije z zelo tenko kovinsko plastjo. S posebno konstrukcijo so dosegli, da je tehtala ogromna steklena plošča le dvajset ton. Ko je bila gotova, so jo poslali v Kalifornijo v specijalno pripravljenem železniškem vozu, stoječo po koncu, tako da je bil njen spodnji rob le tri palce nad železniško progo. Pa vendar so jo morali voziti po ovinkih, da so se izognili tunelom in nizkim mostovom. S pomočjo tega zrcala bi bilo mogoče videti navadno svečo na štirideset tisoč milj daljave, če bi jo kdo mogel držati nekje med nebom in zemljo. Astronomi seveda ne gledajo takih majhnih predmetov, ampak ta primera kaže, kako prodira človeško oko s pomočjo takih daljnogledov v neskončne daljave vsemirja. Kje bo meja za take instrumente, je nemogoče uganiti. Še pred kratkim so mislili, da je največje možno povečanje že skoraj doseženo, a

nove metode so premagale skepso in sedaj hrepene astronomi po še močnejših, še bistrejših daljnogledih.

Kakor ogledujejo oni največje in najoddaljenejše reči, tako hočejo drugi učenjaki videti najmanjše in se v ta namen poslužujejo drobnogleda. Tudi za to je treba stekla v podobni leče. In tudi na tem polju je napredek ogromen. Z izboljšanjem stekla so se izboljšali mikroskopi, kar se kaže tudi v veliki pomnožitvi teh aparatov. Leta 1870 je bilo v Ameriki vsega skupaj petdeset drobnogledov. Sedaj jih je več kot petdeset tisoč. Neštete panoge znanosti imajo korist od izboljšanih mikroskopov, ki kažejo s prostim očesom nevidne živalce, rastlinice in druge reči v jasni podobi, pa tudi v praktičnem življenju, v industriji i.t.d. se v mnogih slučajih ne bi moglo izhajati brez drobnogleda. Ampak tudi tu so meje. Da se vidijo drobnejše in drobnejše reči, je treba boljših leč, ne večjih, temveč bolj ostro izoblenih, tako da se lahko namestijo bliže predmetom, ki jih hočejo opazovati. Dosegli so lečice, s katerimi se predmeti povečajo štiri tisočkrat. Več pa ne gre, zakaj če bi se predmet na dosedanji način še bolj povečal, bi postal popolnoma meglen. Razlog je ta, da ne more leča vjeti dovolj svetlobnih valov. Sedaj imajo torej drugo nalogo, če hočejo doseči večje povečanje. Treba se bo poslužiti kratkih svetlobnih valov, nevidnih ultravioletnih žarkov, katerih bi se v leči dovolj nabralo, da bi dali jasno sliko. Zapreka je za enkrat ta, da navadno steklo ne prepušča teh valov. Drugačno steklo se zahteva za ta namen in v laboratorijih že tope in mešajo in poskušajo, in nekaj uspehov so že dosegli, pa opravičeno upajo, da jih bodo še mnogo več. Po novem načinu že lahko povečujejo šest sto tisočkrat in mnogo prej nedosežnih nevidnih predmetov so po tej metodi že spravili pod drobnogled.

Steklo se izdeluje iz neštetihi snovi; treba je, da se da material stopiti in da se strdi, kadar se ohladi, ne da bi kristaliziral. Najboljše steklo se dobi iz stopljenih kremenovih kristalov, le da je to zelo drago, ker se kremen težko topi in če je stopljen, se ž njim zelo težko ravna. Mogoče, da se bo tudi za to še kdaj našla kakšna cenejša metoda, dokler je pa nimajo, rabijo druge snovi, katerih je na stotine. Steklo, ki ga navadno vidimo, je trdo

in krhko. Toda če se dovolj ogreje, postane mehko in ob še večji temperaturi tekoče kakor redek med. Tako je tudi v začetku. Zato se lahko obdeluje na vse mogoče načine, s pihalom kakor tekoče milo, iz katerega delajo otroci s slamo pene, lahko se vliva, valja, izvlači ali prede. Pesku dodajajo sodo, da se laže topi, apno, da se ne stopi v vodi. Če se primeša boraksa, se bo lahko močno ogrelo,

ne da bi počilo. Če se poškropi malo s svincem, ne bo steklo prepuščalo Roentgenovih (X) žarkov. Skoraj vse znane kemikalije se na ta način lahko rabijo za ta ali oni namen. Tako nastajajo neštete različne vrste stekla in vsak dan se odpirajo tej čudežni snovi nova polja. Znanstveniki in praktični ljudje pričakujejo še mnogo presenetljivega in koristnega od stekla.

Žensko poglavje

Lepota je v ženskem svetu vedno igrala veliko vlogo, le s tem pridržkom, da išče le v človeški družbi moški lepoto v ženski, med tem ko je v živalstvu narobe. Tu se samec šopiri pred samico in večinoma ima on več, da se baha. Poglejte pava, kako kroži okrog nje z razpetim repom, da ga občuduje, dokler ne bo vsa premagana od te veličajnosti. Jelen, srnjak, oba se postavljata s svojim rogovjem. Lev je ponosen na svojo grivo. Med nami pa vabi in — četudi ne vedno — zmaguje ženska s svojo lepoto in zato se ni čuditi, če pazi nanjo in jo goji. Kdaj se je v teku razvoja zgodilo, da je mož odstopil in prepustil oder lepote ženski, ni zaznamovano, ampak ta preobrat je moral priti, preden se je začela pisati zgodovina. In sedaj se je razvil tak kult ženske lepote, da je to skoraj nekakšna nova vera. Na vseh koncih in krajih so tekme, ki prinašajo izvoljenim lepoticam slavo, naslove, darila, včasih tudi vloge v Hollywoodu in druge prijetnosti. Njih slike gredo po vseh časnikih, dišave in kreme imenujejo po njih in sempatje privabi to bogatega ali uglednega ženina. To splošno češčenje ženske lepote ni moglo ostati brez uspeha. Dalo je povod za velike industrije, ki se sklicujejo na to, da so potrebne zaradi ženskih zahtev, v resnici pa so sugerirale ženskemu svetu, da ne more izhajati brez njih in ženski svet verjame in kupuje. Kupuje in plačuje, kakor ne bi plačeval za kruh in mleko. Izdelovanje lepoticnih "potrebščin" je ena največjih industrij v Ameriki in salonov za gojitev lepote je skoraj toliko kolikor zobozdravnikov. Večinoma mislijo naše dame, da je vse to zelo moderno in da je še le naša generacija izumila vse pripomoč-

ke, ki naj dajejo gospem in gospodičnam kaj več kot jim je dala narava.

Motijo se. Kosmetika je stara, stara ideja in navada in le malo reči se najde v "bjuiti šapu," ki jih ne bi bile rabile že pred tisočletji. Vzemite na primer barvane nohte. Nohte na rokah in na nogah. Nova ideja, kaj? No, v muzejih kažejo mumije iz starega Egipta. V Londonu je v glasovitem britskem muzeju taka mumija ženske, ki je pred kakšnimi šest do sedem tisoč leti morala biti lepa. Na njej lahko vidite nohte, oboje, na rokah in na nogah. Barvani so. Po vseh teh dolgih letih so ostali temno rdeči, prav kakor si jih nekatere punčke danes barvajo, misleče, da so prve na svetu s takim "finim" okusom. V metropoli kina so si nekatere "ljubimke Amerike" začele puliti obrvi, ker se jim je dozdevalo, da je v tisti stanjšani črti res kakšna lepota. Naenkrat je to postala vesoljna moda. Ta umetnica ni ničesar izumila. Kleopatra je delala prav to, ko je zapeljevala Marka Antonija. In barvala si jih je prav s takim črnilom, kakršnega rabijo sedaj. Tudi rdečilo je rabila za lice iz iste snovi, ki je še danes podlaga vsakemu rdečilu. Tudi nohte si je barvala. Ampak če bi jo hotele naše dame posnemati v vsem, bi si morale še trepalnice modro pobarvati. "Permanentno" kodranje las se prakticira pač le v mučilnicah naših dni. Toda mnogo žensk rabi še raje klešče, s kakršnimi si je kodrala svoje laske glasovita Aspasia, prijateljica atenskega vladarja Perikla. Lukrecija Borgia, ki je baje poznala vse strupe in spravila neštete neljube ljudi v nebesa, se je posluževala enakega glavnika, krtače in ročnega ogledala, kakor sodobne lepoticice. Grška pesnica Sappho je imela

mrežico za lase, prav tako tudi Dantejeva Beatrice. Mazilo, katero tukaj imenujejo cold cream, je iznašel Grk Galen, ki se je bavil s fiziko in kemijo, pred 1700 leti. Torej ni baš zelo novo. Celo "plastično kirurgijo" so že v tistih časih prakticirali, le da si niso mogli dati plebejski ljudje popravljati svojih obrazov; pa, navsezadnje, tudi danes niso te operacije tako po ceni. Privoščijo si jih tudi sedaj le bolj aristokratje in uspešni "kruki".

Saj še "nudizem" ni tako nova iznajdba, kot so mislili v Nemčiji, kjer so začeli to sedaj povsod razširjeno religijo. V začetku štirinajstega stoletja je bila taka skupina v Nemčiji, ampak baje se je vedla tako nespodobno, da je kolinski nadškof obsodil njih petdeset na smrt.

Edina tolažba v vsem tem je, da se mode menjajo. Zakaj? — No, kar zato. Vzroki so lahko vsakovrstni. Včasih se ljudje naveličajo. Včasih si hoče kakšen fabrikant pomagati pa pride s kakšno novotarijo na trg. Kralj Henrik VIII. je imel velike težave s svojimi palci na nogah. Kadar so ga bolečine prijele, si ni znal pomagati drugače, kot da si je dal razklati čevlje nad prsti. Vsi moški na dvoru so začeli nositi zarezane čevlje in zarezal se je pokrila z žametom. Taki čevlji so prišli v splošno mo-

Bobri so izvrstni tesarji in vodni inženirji. Zaradi njenega dragocenega kožuha je bila ta žival v Ameriki že skoraj iztrebljena. Sedaj pa so se nenadoma spomnili, da je bober gradil jezove davno preden se je človek naučil tega dela. Federalnim oblastim delajo povodnji in odplavljanje prsti, zlasti odkar so spoznali nevarnost za poljedelstvo, silne preglavice, bobri pa opravljajo delo, s katerim se regulirajo vode, brez vsakega kongresnega zakona in človeškega nadzorovanja. Tako so sedaj sklenili porabiti bobra za pomočnika. V Idahu, na primer, delajo na vodnih projektih v južnih okrajih. V severnih okrajih je kakšnih deset tisoč bobrov, kar je preveč in zato jih premeščajo v južne okraje, kjer jih ni. Pet sto jih mislijo na ta način preseliti s severa na jug, da bodo tam gradili jezove. Kot vodni inženir je torej bober stokrat več vreden kot njegov kožuh.

Znani slikar Pablo Picasso je izdelal veliko zidno sliko, ki predstavlja znano brutalno bombardiranje Guerniké. Razen tega je dovršil knjigo, ki obsega osemnajst gravur z naslovom "Sanje in življenje generala Franca". Picasso smatra Franca in njegove fašiste za največje sovražnike in uničevalce vsega, kar je bilo fino in dragoceno v španski tradiciji.

Japonska vlada je dala tiskati dve sto tisoč letakov, s katerimi hoče Kitajcem dokazati svoje prijateljstvo. Poleg tega hoče razdeliti štiri sto tisoč slik japonskih krajinskih lepote. Če to ne prepriča Kitajcev!

do. Ko je bil Edvard VII. še velški princ, so ga vsi "odlični" moški v Angliji posnemali. Enkrat je prišel pozno na neko večerno zabavo s plesom. Vsak moški, ki ga je videl, je za nekaj časa izginil v stranski sobi. Ko so se vračali, je Edvard debelo gledal in naposled enega vprašal, zakaj imajo vsi gospodje nocoj ovratnice po strani. Ta pa je osupnil in v zadregi odgovoril: "Mislili smo, da ste predpisali tako nošo." "Jaz?" se je princ začudil. "Zakaj ste mislili to?" — "Ker je vaša kravata po strani." — Edvard se je glasno nasmejal. "Hitel sem, ker sem bil pozen, pa nisem imel časa, da bi se ogledaval, preden sem stopil v dvorano." In popravil si je ovratnico kar tam. Kako nastajajo mode?

Koliko se porabi kosmetičnih sredstev v Ameriki? Le za blizu dve milijardi dolarjev na leto. To je še skromno v primeri s potrebami Napoleonove soproge Jozefine. Ona je potrebovala za to 200.000 dolarjev na leto. To bi bil biznis, če bi mogla vsaka Američanka izdati toliko za svojo lepoto! Ampak v splošnem se fabrikanti ne morejo pritoževati. Kupčija s temi rečmi je najmanj tridesetkrat boljša kot je bila pred petdesetimi leti in dobiček ni slab, če pomislimo, da je v marsikateri škatljici, za katero plačate dolar, za pet do šest centov vrednosti.

Popolnoma ohranjenega mamuta, ki je ležal v ledu nad dvajset tisoč let, so našli na Wranglovem otoku. Dolg je osemnajst čevljev in tak kakor da je véeraž bil položen na leđ. Znanstvena akademija je odposlala posebno odpravo, da ga prepelje v Moskvo. To je drugi mamut, ki je bil najden cel. Prvega so našli pri Bereskovu pred sto šest in tridesetimi leti, toda poškodovani so ga psi, ki jih je tedanja ekspedicija imela s seboj. Sedanjí pa je nepoškodovan.

Diktatorski bankrot. V "Pariser Tageszeitung" piše slavni nemški pisatelj Thomas Mann: "Če gledamo brez strasti, lahko opazimo, da diktature ne uspevajo, da so osnovno že v neredu in še preden postanejo same po sebi absurdne, bodo morale spoznati, da jih mladina zapušča. Hipnotični čar, ki je nekaj časa izhajal iz teh enakomerno potlačujočih idej, imenovanih fašistične, gine. Vsa privlačnost novega, upanja, bodočnosti in resnično radostne mobilizacije duha je sedaj na strani svobode in človeštva, novega dovršenega človeštva, za katero se je še vedno treba bojevati, za katero je treba delati, katero je treba še le doseči, resnico ljubečega človeštva, enako močnega v ohranjanju kakor v novotarstvu, človeštva, ki bo po našem globokem prepričanju določalo duševno ozračje jutrišnje Evrope."

Za gospodinje

Prazniki se bližajo kraju. Na dnevnem redu so bili purani in gosi, piščanci in race, pogače i torte, božiča v slovenski hiši se skoraj ne more misliti brez potice. Ampak praznik ne more biti vsak dan in marsikdo bi se naveličal, če bi ga ves čas pitali s kuretnino in sladkimi paji. Pa tudi domače jedi, ki smo jih poznali v starem kraju, niso zaničevanja vredne, zlasti če ne prihajajo na mizo trikrat na dan in so skuhane tako, kakor so jih znale kuhati naše matere, kadar je bilo masti in jajc pri hiši. Na primer žganci; to je nekaj pristno našega in dobrega, in tudi enostavno je, le malo paznosti je treba, da se naredi prav. Ampak to velja za vsako kuho; pokvari se lahko vsaka reč brez posebnega truda, celo prežgana juha, če se preveč zasoli, ali naredi prerodka ali prismodi.

Pa kaj, če bi poskusili to?

PREŽGANA JUHA.

2 bokala (kvorta) vode	2 žlici masti
pol žličice soli	2 žlici moke
četrt žličice kumine (caraway seed)	1 ali 2 jajci
četrt žličice popra	2 kosa opečenega kruha

Pristavi vodo. Kadar zavre, posoli, popopraj in vrzi kumino (kimmel) noter. Medtem naredi prežganje; raztopi mast, kadar je razbeljena, vsuj moko in mešaj, da lepo zarumeni a se ne prismodi. Vrzi v krop in zmešaj. Razbij jajca in stepi le toliko, da se rumenjaka razlezeta. Vlij v juho in rahlo premešaj. Zrezi opečeni kruh na male koščke in serviraj.

AJDOVI ŽGANCI

2 bokala (kvorta) vode	eno žlico masti
4 kupice ajdove moke	po volji ocvirkov ali mleka
pol žličice soli	

Pristavi vodo in kadar zavre, vsuj vanjo moko. V sredo vtakni kuhalnico (seveda leseno), posoli in pusti vreti približno petnajst minut, ne da mešaš. Potem odlij nekoliko vode, dodaj žlico masti in dobro premešaj, da ne ostane nič moke suhe. Zajemaj s kuhalnico večje kose žgancev in jih z vilicami naskubi v skledo. Zabeli jih z ocvirki ali pa polij s toplim mlekom.

MOČNIK.

2 bokala (kvarta) vode,	2 dobri žlici masti
poldrugo kupico moke	pol žličice soli
eno jajce	

Pristavi vodo in posoli.

V majhno skledo razbij jajce, vsipaj moko polagoma in vmešavaj s prsti, da dobiš majhne kepice in jih pomeči v krop. Prihrani dve do tri žlice moke, iz katere naredi na masti lepo rumeno prežganje in ko je gotovo, ga vsuj v močnik. Malo premešaj, da se prežganje razdeli enakomerno. — To je dovolj za šest porcij.

KROMPIRJEVA JUHA

1 kupico suhega limskega fižola (lima beans)	kočke zrezanih krompirjev
1 bokal (kvart) tople vode	3 na male kočke zrezana korenja
6 srednje velikih, na male	

1 enako zrezano repo	1 žličico timijana (thyme)
tretjino kupice drobno zrezane zelene	2 žlici sesekljanega petršilja
1 dobro zrezano čebulo	1 žlico moke
1 lovorjev listič (bay leaf)	1 žlico masla

Namoči fižol v topli vodi; moči naj se dve uri. Potem dodaj toliko vode, da imaš dovolj za dva bokala (kvorta). Pristavi in kuhaj počasi, dokler se fižol ne začne mehčati; tedaj dodaj na kočke zrezan krompir, korenje in repo, posoli in kuhaj počasi približno eno uro. Nato dodaj zrezano zeleno, sesekljano čebulo in petršilj, lovor in timijan, ter kuhaj, dokler ni zelenjava mehka a ne preveč zmehčana. Zarumeni moko na maslu in vmešaj v juho.

S to juho lahko serviraš zapečene kočke kruha.

JOTA.

Primorski recept.

En funt rdečega fižola, pokrit z vodo, naj se moči čez noč.

4 žlice masti	pol kupice tople vode
2 veliki, sesekljeni čebuli	2 funta kislega zelja
2 funta zrezane sveže svinjine	2 bokala (kvorta) vode
1 žličico soli	2 žlici masti
¼ žličice popra	2 žlici moke

Pristavi namočeni fižol; dodaj dovolj vode, da bo pokrit; kuhaj, da se zmehča, a ne da se razkuha.

Medtem razbeli štiri žlice masti v ponvi, zarumeni v njej sesekljano čebulo in vrzi vanjo zrezano svinjino. Mešaj, da se lepo ocvre, posoli in popopraj, zalij, pokrij in pusti, da se počasi praži.

Skuhaj kisló zelje; rabi toliko vode, da bo pokrito, a ne da plava v vodi. Če je treba, ga posoli. Kadar je zelje kuhano, naredi na dveh žlicah masti prežganje iz dveh žlic moke in ga vsuj v zelje; vmešaj v zelje fižol in svinjino in pusti, da stoji na toplem vsaj pol ure in se vonjava izenači.

Ta predpis zadostuje za osem porcij.

Serviraš lahko z žganci ali pa z zmečkanim krompirjem.

JUHA IZ SUHEGA GRAHA.

1 funt zelenega suhega razklanega graha operi in ga namoči čez noč v približno enem bokalu vode.

Drobno zrezano veliko stebelce pora (leek)	1 drobno zrezana zelena paprika
pol žlice soli	2 zrezana stroka zelene
dva kvorta vode	1 sesekljana čebula
pol kupice masla	1 kupico odcejenih paradiznikov
1 tenko zrezan velik koren	pol kupice smetane

Dodaj namočenemu grahu vodo, posoli in kuhaj, dokler ni grah povsem mehak. Tedaj ga stlači skozi sito in vlij zopet v lonec. Raztopi maslo v ponvi, oprži v njem korenje, papriko, zeleno, čebulo in por in pokrij, dokler ni omehčano. Vrzi v grah, dodaj paradiznike in pusti počasi kipeti deset minut. Tedaj vmešaj smetano in takoj serviraj.

JOHN MAVSAR

Grocerija in mesnica
23751 St. Clair Ave.
KENmore 4588

Pazite na naše znižane cene ob
petkih in sobotah!

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

Fred Jazbec

Grocerija in mesnica

821 East 222nd Street
EUCLID, O.

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

Frank Jelarčič

Slovenska cvetličarna

vošči Cankarjevi ustanovi in
svojim odjemalcem

SREČNO IN VESELO
NOVO LETO!

RACE'S DAIRY & ICE CREAM MFG. COMPANY

1228 East 61st Street

Tel.: HENDERSON 1786

Želimo srečno in veselo Novo leto!

RALPH CEBRON

4030 St. Clair Ave.
Slovenska mesnica

Pri nas dobite domače prekajeno meso
in klobase

Želimo srečno in veselo Novo leto!

MAYFLOWER DAIRY CO.

F. Race in Sinovi, lastniki

448 East 158th St.

1083 East 68th St.

KENmore 1272

HENDERSON 4926

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

CLEVELAND POULTRY

CO., Inc.

4323 Superior Ave.

Tel.: ENDICOTT 3142

POULTRY and EGGS

Wholesale and Retail

ANTON KOSHEL, Owner

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

FRANK CERKVENIK

4502 St. Clair Avenue

Točimo dobro vino, žganje in pivo in
serviramo sveže hrano. Vsako soboto
izvrstna godba.

Želimo srečno in veselo Novo leto!

MILLER'S CAFE

5205 St. Clair Ave.

Imamo vedno dobro vino, pivo
in žganje, kakor tudi svežo hra-
no. Se priporočamo.

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

ČESTITA

Anton Jankovich

14306 SYLVIA AVENUE

Cleveland, Ohio

Zastopnik za "Prosveto," "Pro-
letarca" in "Cankarjev glasnik"

ČESTITA!

Frank Cigoj

Razvažalec piva.

19090 ABBEY AVENUE

Cleveland, Ohio

Slovenski Delavski Dom

15335 WATERLOO ROAD

Dvorane za seje, svatbe,
konvencije.

Moderna gostilna — Točna in
vljudna postrežba.

The Bliss Road Coal and Supply Co.

Slovensko podjetje

22290 ST. CLAIR AVENUE

Euclid, Ohio

Office KENmore 0808

SKOK'S BEAUTY SHOPPE

6420 St. Clair Ave.

Phone: HEnderson 6830

Naša špecialiteta je "Croquignole" trajni kodri.

Pri nas smo uvedli pristne "NEW RAY" permanentne kodre, ki niso naviti s strojem.

Cene so sedaj posebno nizke!

Te vrste "permanent" ne potrebuje navijanja s prsti, brez ozira, kakšne so Vaše lase. Da naredimo delo v Vaše največje zadovoljstvo, sem Vam osebno na razpolago,

Vaš **T. J. Skok**, manager.

DAVEY SHEET METAL WORKS™

Manufacturers of Hotel-Restaurant
Dispensing Beer Equipment
6605 St. Clair Ave.
HEnderson 4499
Cleveland, O.

BENNO B. LEUSTIG

1043 Addison Road

Tel.: ENdicott 3426

se priporoča, da nabavi ženske

Sterling suknje in kožuhe, direktno iz tovarne.

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

BREE Z POINT

1245 East 55th St.

Prirejamo vsak petek in soboto plesne predstave, z dobrim orkestrom. Na Silvestrov večer bomo imeli nekaj posebnega: \$1 rezervirani sedeži; servirali bomo kokošjo pečenko. Pridite!

"UNK" JEREB, lastnik

AUGUST F. SVETEK

Slovenski pogrebnik

478 East 152nd Street

KEndmore 2016

Cleveland, O.

Ambulanca na razpolago

Želimo srečno in veselo Novo leto!

MARTIN SORN

Restavracija

6034 St. Clair Ave.

Cleveland, O.

MLAKAR'S CAFE

871 East 76th Street

Cleveland, O.

Želimo srečno in veselo Novo leto!

Norwood Bowling Alleys

6125 St. Clair Ave.

Cigars, Cigarettes, Drinks, Sandwiches

FRANK BUCHAR, Owner

— Call at —

DR. ZUPNIK

6131 St. Clair Ave.

for

Economical and Prompt Dentistry
Appointments to Suit Your Work
Vhod E. 62nd St.

Charles Wick & Son GASOLINSKA POSTAJA

Jamčimo Vam kompletno in zanesljivo postrežbo.

Texaco Oil, Grease, Gas

920 East 185th St.

Cleveland, O.

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

John Pollock

MODNA TRGOVINA

Zaloga obleke za moške, ženske
in otroke.

6407 St. Clair Avenue

Važno je za trgovca preskrbeti za svoje odjemalce trpežno, primerno, novodobno in solidno blago. V naši trgovini dobite vse po zmerni ceni.

Želimo srečno in veselo
Novo leto!

Dr. John Metelko

OPTOMETRIST

PREIŠČE OČI IN DOLOČA
OČALA

Posluje v Narodnem domu

6417 St. Clair Avenue

Cleveland, O.

VSEM ROJAKOM ŽELIM
SREČNO NOVO LETO

IVAN TAVČAR, tajnik
Carniola Tent, 1288 T. M.

Matt Pishler

GASOLINSKA POSTAJA

Texaco Fire Chief Gasoline

23515 St. Clair Avenue

EUCLID, O.